

Lokale iagttagelsesplantninger af frugtsorter

Af Anton Pedersen

Det i 1916 nedsatte *Fællesudvalg for lokale iagttagelsesplantninger og Frugtsortundersøgelser* havde, som navnet angiver, til opgave at få anlagt iagttagelsesplantninger, men det kom til at arbejde med opgaverne i omvendt orden, fordi man fandt, at undersøgelserne måtte danne grundlag for anlæg af iagttagelsesplantningerne. Da så frugtsortsundersøgelserne var tilendebragt i 1922, stod iagttagelsesplantningerne for alvor på dagsordenen.

Efter forslag af et i 1914 nedsat udvalg med repræsentanter for havebrugsorganisationerne og Statens Planteavlsudvalg blev havebrugsforsøgsvæsenet fra 1. april 1915 nyordnet ved oprettelse af statsforsøgsstationer for havebrug og tilskud til havebrugsorganisationerne til lokale forsøg, iagttagelsesplantninger m.v. af den almindelige bevilling til planteavlens fremme på samme vilkår som for landbrugsorganisationerne. Statens Planteavlsudvalg havde arbejdet med sagens tilrettelæggelse i 1918–22 ved sit særlige frugtudvalg. Resultatet blev *Regler for Anlæg og Drift af lokale iagttagelsesplantninger*, hvortil der søges stats-tilskud. Reglerne blev godkendt af Statens Planteavlsudvalg i 1920, de er offentliggjort i Beretning fra Statens Planteavlsudvalg i 1919–20 og igen i beretningen fra 1928–29 samt i særtryk og i »Danmarks Frugtavls« 1925. Forhandlingerne angående sagens organisation resulterede i, at planerne skulle anerkendes af planteavlsudvalget, og tilsyn med plantningerne skulle føres af et *Tilsynsudvalg* (her kaldet Tilsynet).

Af de meget udførlige regler, hvis forfatter var frugtudvalgets formand, professor *Alfred Bruun*, skal der gengives de vigtigste bestemmelser: Formålet med plantningerne er at give egnen eller distriktets frugtavlere vejledning med hensyn til sortsalget ved, under ensartede forhold, at dyrke og systematisk at iagttage en række sorter, som er udvalgt på grundlag af erfaring for eller formodning om, at de kan blive af betydelig værdi for egnens

frugtavls. Plantningerne skal anlægges på egnet jord. De kan omfatte en eller flere arter af frugtræer eller frugtbuske. Antallet af sorter kan variere, men må for æble ikke være under 15 og for pære, blomme og kirsebær (her senere kaldet de 4 vigtigste frugtarter) ikke under 10 sorter. Antallet af blivende træer må være mindst 100. Der plantes som regel sorter, man har formodning om kan trives på stedet samt andre sorter, velkendte eller lokale, som man ønsker at prøve. Der indgår i alle iagttagelsesplantninger visse fællessorter, og der bør være plads til eventuelt senere plantning af nye sorter. Plantningerne som sådanne må sikres i mindst 20 år ved kontrakt med jordejeren. Der foretages årlige, systematiske optegnelser på særlige skemaer. – Under afsnittet om pasningen tales der om fremskaffelse af plante-materialet, beskæring, jordbehandling, gødskning, sygdomsbekæmpelse og indhegning, samt endvidere om besøg i plantningerne. Der siges, at udtynding af frugten som regel ikke finder sted. Frugten udnyttes bedst muligt. Der må føres nøjagtigt regnskab over indtægter og udgifter. Optegnelserne protokolleres efter de givne regler. Til hver plantning hører 2 ens protokoller, i hvilke hvert træ har sin egen side. Der noteres om blomstringstid og sygdomsangreb. Frugten af hvert træ vejes for sig, og nedfalden frugt kan vejes særskilt.

Det nævnte Tilsyn kom til at bestå af to medlemmer, handelsgartner *Svend Brunn*, Brøndby Strand, var medlem i 1924–43, og handelsgartner *Frode Sørensen*, Lyngby, var medlem i 1944–57, begge repræsenterende Statens Planteavlsudvalg, medens professor *Anton Pedersen*, Landbohøjskolen, var tilsynets andet medlem gennem hele perioden og udvalgets sekretær. Tilsynet indstillede til Planteavlsudvalget angående planer for plantningerne og disses regnskaber, og det foretog inspektion af eller tilsyn med plantningerne. Det skete ved en rundrejse sidst i august måned; ikke alle plantninger fik besøg hvert år. På

grund af de vanskelige rejseforhold fandt der intet tilsyn sted i årene 1940—43. Sidste rejse foretoges i 1956. De årlige udgifter til tilsynet androg kun nogle få hundrede kr.

Der er ikke aflagt nogen samlet beretning om de lokale iagttagelsesplantninger. Nærværende må mere betragtes som en samling noter end en egentlig beretning; udarbejdelse af en sådan ville forudsætte en opgørelse af alle protokoller, hvilket ville blive et meget stort arbejde, hvis resultater næppe ville blive helt tilfredsstillende, da protokolføringen i adskillige tilfælde har været mangelfuld. Udtrykket »lokale« forudsætter jo heller ikke nogen samlet bearbejdelse af materialet.

Sagen var godt forberedt gennem frugtsortsundersøgelserne, og interessen for oprettelse af iagttagelsesplantningerne viste sig da også at være betydelig. Nedenfor en fortegnelse over de anerkendte plantninger. Æ = æbler eller alsidig, P = pærer, B = blommer, K = kirsebær, H = hassel.

Målet var at få landet i passende omfang dækket af plantninger, og som det ses af oversigten, lykkedes det i det store og hele. I betragtning af, at der ikke var noget centralt igangsættende organ, må resultatet kaldes endog meget godt, selv om der rådede decentralisation som følge af, at initiativet helt var overladt til organisationer og interesserede enkeltpersoner. På Bornholm blev der ingen plantning anlagt, Sjælland var noget svagt repræsenteret og Odense amt slet ikke. Adskillige planlagte plantninger kom ikke til udførelse, måske på grund af stedlige vanskeligheder eller fordi tilsynet ikke kunne anbefale projekterne.

Her nogle bemærkninger i tilslutninger til reglerne. I disse stod, at Danmarks geologiske Undersøgelse skulle undersøge den udsete jords egenskaber og ensartethed, men noget sådant fandt ikke sted i noget tilfælde. Jordbehandlingen var forskellig: Renholdelse, mellemkulturer mellem træerne af roer, kartofler, køkkenurter m.v., i større eller mindre udstrækning græsdække eller i den sidste del af sommeren en dækafrøde, eventuelt af ukrudt. Gødskningen var som regel rigelig, især til de

Oversigt over anerkendte lokale iagttagelsesplantninger

Landsdel	Sted	Anlagt i året	Art	
Maribo amt	Købelev	1917-18	Æ	
	Rødby	—	—	
	Oreby	—	—	
	Toreby	—	—	
	Marrebæk	—	—	
	Hørreby	—	—	
	Nørre Alslev	—	—	
	Hørreby	1931	B	
	Karleby	1931	K	
	Stokkemærke	1932	P	
Sjælland	Killerup	1949	P	
	Nagelsti	1941	H	
	Lundby	1924	Æ	
	Mern	1927	Æ	
	Horsørød	1924	Æ	
	Svendborg amt	Brudager	1928	Æ
		Nørreskov	1928	Æ
		Troense	1930	P B
		Ryslinge	1931	Æ
	Sønderjylland	Nybøl	1934	Æ
Østjylland		Klejs	1932	Æ
		Tørring	1933	Æ
		Kløvborg	1926	Æ
		Hørning	1919	Æ
		Skærvad	1931	Æ
		St. Restrup	1929	Æ
	Nordjylland	Vraa	1933	Æ
Fuglsig		1934	Æ B	
Dybvad		1938	Æ	
Vester Hjermitslev		1946	Æ	
Tolne		1947	P	
Hurup		1947	Æ	
Nordvestjylland	Krejbjerg	1934	Æ	
	Dølby	1934	Æ	
	Thise	1934	Æ	
	Tastum	1934	Æ	
	Troelstrup	1934	Æ	
	Struer	1933	Æ	
	Vest- og Midtjylland	Klosterhede	1921	Æ
Hammerum		1923	Æ	
Spjald		1922	Æ	
Plovslund		1938	Æ	
Nørre Nebel		1928	Æ	
Ovtrup		1949	Æ	

Ialt 44 plantninger.

unge træer, og hvor der dyrkedes meget næringskrævende mellemkulturer, som f.eks. roer, og ikke altid til fordel for træernes afmodning; toptørhed var da også et almindeligt fænomen. – Om sygdomsbekæmpelsen stod der i de oprindelige regler bl.a., at der ikke skal praktiseres nogen gennemført sygdomsbekæmpelse, men der skal sprøjtes om vinteren samt mod skadedyr om sommeren. Denne bestemmelse var karakteristisk for den tids indstilling, der gik ud på, at man skulle dyrke »sunde« sorter. Den kendte planteskoleejer Hans Knudsen, Landgrav, var bl.a. fortalere for denne tanke, og han aflagde for Østifternes Haveselskab en jagttagelsesplantning af modstandsdygtige æblesorter. – Det viste sig dog snart, at en mere gennemført sygdomsbekæmpelse var nødvendig, og i 1928 kom der et tillæg til reglerne, hvorefter der krævedes 3 sprøjtninger om året. Der skulle noteres om sygdomsangreb. Det var navnlig skurv, der beredte vanskeligheder. Af æbler var Filippa kun lidt angrebet af skurvsvampen, og det ikke meget værdifulde Skovfogedæble klarede sig også godt, det samme gjorde Pederstrup, medens Signe Tillisch og Mølleskov lå i den anden ende af skalaen. Med skurv følger ofte kræft; her lå Cox's Orange så langt nede, at den ofte helt mislykkedes, Cox's Pomona, Transparente blanche og Ildrød Pigeon kunne også være slemt medtagne, medens Coulon, Casseler, Keswick Codlin og Venus var modstandsdygtige. Om Monilia blev der også noteret, her var Keswick Codlin, Frogmore og Cox's Pomona de stærkest angrebne. Gennemgående sunde var Bodil Neergaard, Boiken, Casseler, Filippa, Husmoder, Pederstrup og Tyrrestrup. Af pæresorter var Bonne Louise og Williams samt stedvis Comice og Charneu stærkt skurvfæbængte.

De tekniske hjælpemidler, der ved periodens begyndelse stod til rådighed ved sygdomsbekæmpelsen, var primitive. Ved århundredskiftet begyndte man at anvende tryklufsprøjter, andre rygsprøjter og spandesprøjter, hvorefter der kom tøndesprøjter, og fra 1920 vandt motorsprøjter frem. Situationen illustreres ved, at medlemmer af Østifternes Haveselskab i

Præstø amt kunne få sprøjtet deres frugttræer ved henvendelse til kredsformanden. I Falster Nørre herred udstationerede selskabet i 1907 en sprøjte; ved en af samme selskab i 1909 arrangeret sprøjteprøve var der en tøndesprøjte med. I 1917 prøvede Statens Redskabsprøver bl.a. en motorsprøjte.

De til rådighed værende kemikalier var få. Mod skurv anvendtes svovlmidler og Bordeauxvædske, eventuelt iblandet blyarceat mod gnavende skadedyr. Denne vædske gav ofte sprøjteskade på blade og frugter. Mod sugende skadedyr anvendtes med held nikotin, brugt i tide og energisk nok. Desværre viste det sig, at angreb af rødt spind tog til ved den megen sprøjtning, og man måtte til at bekæmpe denne plage ved vinter- og forårssprøjtning. I de større plantninger anvendtes efterhånden motorsprøjter, ligesom der anvendtes traktorer ved jordbehandling.

At frugten ikke skulle udtyndes var bekvemt med hensyn til pasningen og i overensstemmelse med almindelig praksis i privathaver, men det førte med sig, at frugttræernes tilbøjelighed til hvert andet års bæring forstærkedes og førte til forskellig udvikling af frugten.

Om læforholdene kan bemærkes, at man på øerne oftest kunne nøjes med en fritvoksende række af myrobalan eller tjørn, eventuelt af brunkirsebær. På Taasinge var en række af pæretæer: Nouveau Poiteau, Hasselpære eller Charneu tilstrækkeligt. Pyramidepoppel forekom også. I Jylland måtte der de fleste steder plantes læbælter mod vest og nord samt en læhæk mod øst. På sine steder måtte der være mellemrækker af f.eks. el, undertiden plantet efter års forløb. I visse tilfælde optog læet halvdelen af arealet, og blev læplanterne ikke passet med beskæring, generede de frugttræerne. Der brugtes naturligvis her og der nåletræer.

Protokolføringen var et svagt punkt. Der skulle føres 2 ens protokoller med en side til hvert træ 20 år frem i tiden. Frugten af hvert træ skulle vejes for sig, eventuelt skulle også nedfaldsfrugten vejes særskilt. Protokollerne

blev efterset af tilsynet, og en enkelt gang blev de indkaldt til planteavlskontoret. Den megen vejning simplificeredes nogle steder ved, at frugten af sorten vejedes samlet. Der blev mange steder nedlagt et stort arbejde i protokolføringen, medens man andre steder tog lettere på det.

Økonomiske forhold. Bag hver plantning stod en eller flere organisationer, og det var disse, der hæftede for plantningens pasning og dens økonomi. I tillægsreglerne fra 1928 står der, at organisationerne har ret til at få indtil halvdelen – under særlige forhold indtil 2 trediedele af deres direkte kontante nettoudgifter ved plantningens anlæg og drift dækket ved tilskud fra statskassen. For driftsudgifterne var der altså kun tale om tilskud til underskuddet. Nogle plantninger kom hurtigt til at give overskud, andre måtte have tilskud igennem hele perioden. Indtægterne fremkom ved salg af frugten. I de fleste år voldte afsætningen ingen vanskeligheder – der var jo tale om en mangelvare – selv om det drejede sig om mange småpartier. I 1936 indsendtes der regnskab fra 17 plantninger med et samlet underskud på kr. 6.308. I gennemsnit var tilskuddet 50 pct., her altså kr. 3.154. 66 pct. blev givet til nyetableringer af plantninger, medens plantninger med et stort underskud kunne komme ned på 20 pct. Bevillingen var 3–4.000 kr. årlig.

I frugtavl er *omdriftsperioden* lang, her var den kontraktlig 20 år. Struer havde 25 år. Det viste sig at være for længe for nogle af organisationerne, hvorfor de ønskede en afvikling før tiden, hvilket da også skete i nogle tilfælde. Men også for nogle brugere af plantningen var perioden lovlig lang, idet det kunne knibe for dem at holde interessen vedlige, især når der var småt med frugt og anden modgang. I nogle tilfælde fandt der generationsskifte sted og ikke altid til fordel for plantningens pasning. I atter andre tilfælde blev det hurtigt klart, at foretagendet næppe kunne gennemføres, og plantningen blev da nedlagt efter få års forløb. Nogle steder blev

der kollision med trafikken, i Marrebæk blev plantningen således beskåret ved et vejanlæg, og i Klovborg måtte der foretages rydning af hensyn til togtrafikken. Også med hensyn til sortimenter kunne 20 år være for lang tid. Det konstateredes f.eks. her og der, at Cox's Orange mistrivedes, hvorfor der ryddedes og nyplantedes, eller der blev foretaget ompodning. For ejere af mindre ejendomme kunne beslaglæggelse af arealet i 20 år være generende, og de gik da over til at dyrke forskelligartede mellemkulturer, indhegne til hønsegårde m.v.

Ordet »lokal« er udtryk for, at den enkelte plantning skulle være til nytte for den stedlige frugtavl. Der burde derfor anlægges iagttagesplantninger i alle landets egne. Stort set gik det da også således. Med hensyn til jordbund var alle typer repræsenteret, dog ikke marskjorder og heller ikke egentlige mosejorder – ingen af disse lokaliteter egner sig særlig godt for frugtavl, men også her findes der jo frugthaver. Med hensyn til klima var alle landets forskelligheder repræsenteret. Efterhånden vandt den anskuelse frem, at frugtavl med held kunne drives overalt, hvad der jo også er tilfældet, men ikke lige godt alle steder. Man anså magre hede- og sandjorder for egnede, hvad de også kan være, når man forstår at indrette sig efter forholdene. Plantningerne blev ikke alene anlagt med henblik på hjemmefrugtavl, men man skelede også til erhvervsfrugtavl. – Frugten skulle jo sælges og plantningerne helst svare sig økonomisk. Det økonomiske forhold mellem organisationer og jordejere var tilsynet uvedkommende.

Fra *et klimatisk og jordbundsmæssigt synspunkt* kan man dele plantningerne i kategorier: 1) de bedste frugtegne med varm og frugtbar jord. Hertil hører det sydlige Sjælland, Falster, Lolland, det meste af Svendborg amt og Als med Sundeved. Når plantningerne i Maribo amt ikke blev helt vellykkede, må grunden især søges i mangel på sundhedspleje. 2) stiv og kold lerjord: Brudager, Hørning og delvis plantningerne i Salling. 3) fugtig jord: Killerup, Fuglsig og Ovtrup. 4) frugt-

bar og varm jord: Klejs, Skærvad, St. Restrup, Tastum, Troelstrup og Struer. 5) mager, vindudsat jord: Hertil de fleste af de midt- og vestjyske plantninger. 6) udprægede sandjorder: Klosterhede og Vester Hjermitstev.

Forinden de enkelte plantninger omtales, skal det nævnes, at der på statens havebrugsforsøgsstationer foruden forsøg med frugtsorter var sorts-iagttagelsesplantninger. På Blangstedgaard samlede forsøgsleder (forstander) *Niels Esbjerg* et ret stort sortiment af æbler. Der var de amerikanske sorter Ben Davis og Northern Spy m.fl., samt et stort antal af de af C. Matthiesen i »Dansk Frugt« omtalte danske sorter, ialt var der 166 sorter. Tilsvarende var der på Spangsbjerg forsøgsstation ved Esbjerg 175 sorter og et antal sorter ved Hornum forsøgsstation. Der var her tale om tætplantninger. Det er ikke forfatteren bekendt, at der er aflagt nogen art af beretning om disse mange sorters egenskaber; der var nærmest tale om en slags sortskonservering, hvorfra der eventuelt kunne afgives podekviste og pollen til krydsningsforsøg. Et større antal af de nævnte danske sorter findes nu i Landbohøjskoleens Pomet i Taastrup.

Der kan foretages en deling efter *plantningens alder* i 3 perioder: 1. periode: Stor interesse for plantningen, stærk beskæring og meget gødning med det resultat, at træerne blev syge og bar for lidt. 2. periode: Træerne forsømted, eventuelt såedes græs under dem, de standsede i væksten og blev sunde. 3. periode: Træerne voksede godt til og bar i gode frugtår megen og god frugt; dermed øget interesse for plantningen og bedre pasning af denne. Ovenstående under 3 er skrevet med henblik på plantningen i Brudager, se nærmere under denne.

En forudsætning for, at plantningerne kunne være til nytte, var, at de blev besøgt af interesserede mennesker. Herom er der noteret noget. Den enkelte plantning var som regel stedfæstet ved et stort skilt. Ved de plantninger, Niels Gram havde planlagt, var der nogle steder en samlingsplads tilsæt med græs. I Hurup var der pyntet op med sommerblomster. Blev der fra organisationers og konsulenter

side gennem pressen gjort noget for at henvende folks opmærksomhed på den nytte, de kunne have af at aflægge en plantning besøg, kunne det give store resultater. Som eksempel kan nævnes følgende. Klovvborg i 1931: Her kommer mange enkeltpersoner og selskaber. Brudager: Her var beskæringskursus i 1932. Skærvad 1934: Mange selskaber, ca. 1000 personer om året. Fuglsig: Mange besøgende. Plantningen i Spjald fik besøg af I. C. Christensen. En omvisning i en god plantning under kyndig vejledning kunne være interesserede haveejere til megen nytte, ikke mindst med henblik på sortsvalget. Noget mønster for en privat frugthave var en iagttagelsesplantning med de mange sorter jo ikke. I nogle tilfælde blev værterne så interesserede, at de udvidede deres egne frugtplantninger: Ryslinge, Troense og Klejs m.fl.

Æbler

Æbleplantningerne og de blandede plantninger skal først omtales, det sker i geografisk rækkefølge.

Maribo amt

I »Danmarks Frugtavls« 1925 side 188 står der om Lolland-Falster: Omkring århundredskiftet var der, navnlig af æble, plantet en utrolig mængde sorter. Der var på dette tidspunkt indført et stort antal udenlandske sorter i jagen efter nyheder. Mange planteskoleejere følte det som en opgave at bringe en eller flere nyheder i handelen og uden at vide tilstrækkeligt om sorterens værdi at opreklamere dem. I disse år var reglen, at der stadig krævedes nye sorter. Denne tilstand kunne ikke andet end sætte uheldige spor, og man blev mere og mere klar over, at der måtte gøres noget mod denne trafik, så der sondredes mellem dyrkeværdige og uegnede sorter. Tanken om en frugtsortsundersøgelse opstod og blev fremsat af Maribo kreds af Almindelig dansk Gartnerforening i begyndelsen af 1912. Tanken vandt udelt tilslutning, og der dannedes et udvalg bestående af planteskoleejer *C. A. Ibsen* (formand), handelsgartner *Joh. Christoffersen*,

planteskoleejer M. Frederiksen, handlegartner J. Jørgensen og overgartner L. Pallesen. Dette udvalg foretog i årene 1912–16 en frugtsortsundersøgelse i amtet. I 1914 var man så orienteret, at der kunne skønnes over hvilke sorter, der ville komme i forgrunden og planteskolerne underrettedes, så de i tide kunne opformere de pågældende sorter. Bag denne undersøgelse stod landsdelens jordbrugsorganisationer. Frugtudvalget består fremdeles og fra 1929 under navn af »De samvirkende Foreninger til Frugtavlens Fremme i Maribo Amt«; hvert år udsender udvalget en beretning.

I 1917–18 skred man til anlæg af 7 iagttagelsesplantninger for nærmere at undersøge værdien af de udvalgte æblesorter. De 5 af plantningerne havde et areal af 0,5 ha, 2 var lidt mindre. Der var henholdsvis 200 og 160 æbletræer i plantningerne, halvdelen på vildstamme og halvdelen på dværgstamme. Planteafstand $6 \times 4,5$ m. Værterne var frk. Mary Hansen, *Købelev* ved Nakskov, proprietær Justesen, *Ottelundegaard* ved *Rødby*, husmand Chr. Steffensen, *Orebyvej* ved *Sakskøbing*, handlegartner Johs. Jensen, *Toreby* ved *Nykøbing F.*, gårdejer Chr. Larsen, *Marrebæk* på *Sydfalster*, gårdejer R. Myssen, *Horreby* på *Midtfalster* og gårdejer H. Holm, *Nr. Alslev* på *Nordfalster*.

De 7 plantninger, der var forløbere for alle de andre iagttagelsesplantninger, blev godkendt til statstilskud i 1923. Der plantedes alle steder de samme 20 sorter, nemlig:

Alfriston	Husmoder
Beauty of Kent	(Belle fleur de France)
(plantet som Gloria mundi)	Ildrød Pigeon
Belle de Boskoop	Lord Suffield
Berner Rosenæble	Mølleskov
Bodil Neergaard	Pederstrup
Coulon	Queen
Cox's Orange	Rød Høst Pigeon
Danziger Kantæble	Skovfoged
Grænge Kalvil	Sønderskov
Guldborg	Vaabenstedæble

Våbenstedæble og det i *Marrebæk* plantede *Marrebækæble* er lokalsorter, som ikke er po-

mologisk beskrevne. Af lokal oprindelse er også *Bodil Neergaard*, *Sønderskov*, *Grønge Kalvil* og *Guldborg*. *Rød Høst Pigen* skal stamme fra *Nakskovegnen* og var kendt som et godt handelsæble.

Det er en kendt sag, at unge og ældre træer af en frugtsort kan forholde sig forskelligt. Det viste sig her med *Alfriston*. Der stod i en have i *Nr. Alslev* et gammelt og udmærket træ, som man ikke kendte navnet på og foreløbigt kaldte *Stor grøn* fra *Nørre Alslev*. Senere blev det opklaret, at det drejede sig om den engelske sort *Alfriston*. De unge træer af denne sort skuffede, idet de viste sig at være meget sygdomsmodtagelige, hvortil kom manglen på dækfarve. Et andet eksempel var et stort æbletræ på den vindomsuste *Slotø* i *Nakskov Fjord*, hvor det under de barske forhold klarede sig godt. Dette »*Slotøæble*« var af den engelske sort *Annie Elizabeth*, der ganske vist ikke indgik i iagttagelsesplantningerne, men derimod i nogle erhvervsplantninger, hvor det skuffede bl.a. ved sin sene frugtbering.

På *Lolland* og *Falster* er der som bekendt mange velegnede lokaliteter for frugtavl. Når iagttagelsesplantningerne dernede ikke i alle henseender blev vellykkede, var hovedgrunden den, at træerne ikke kunne holdes sunde. Den i forvejen frugtbar jord blev af hensyn til mellemkulturerne (mest sukkerroer) gødet stærkere end æbletræerne havde godt af. I *Købelev* var jorden dog mager, men for en del vandlidende, en fejl der blev afhjulpet. Denne plantning og den i *Oreby* betegnedes længe som de bedste. – Man konstaterede det i frugtavlens velkendte, at der var store svingninger fra år til år: En plantning kunne et år se trøstesløs ud for efter et eller to års forløb at få betegnelsen vellykket. De vel planlagte og i amtets frugtavlerekredse med stor interesse omfattede plantninger gav således anledning til skiftende stemninger.

Af tilsynets optegnelser gengives her: *Cox's Orange* var tvivlsom og blev nogle steder ompodet, medens den andre steder brugtes ved ompodning. *Lord Suffield* trivedes heller ikke særlig godt, og det samme gjaldt for *Grænge*

Kalvil, der ligner det smukke, men ret tarvelige Danziger Kantæble. Til ompodning anvendtes Sukkertop fra Vaalse, Tyrrestrup, Bramley og Filippa. Mølleskov: Slem angrebet af skurv, Pederstrup: Rødt spind, Beauty of Kent: Kræft.

I bladet »Haven« har konsulent *Fridlev Koster* i 1927 aflagt en beretning om plantningerne for årene 1918–25. Frugtudbyttet for 1921–25 i gennemsnit pr. år og for alle plantninger tilsammen og for vildstamme- og dværgtræer sammenlagt var højest for Mølleskov, Berner Rosenæble, Lord Suffield, Skovfoged og Husmoder, lavest lå Ildrød Pigeon, Beauty of Kent, Vaabensted, Guldborg og Rød Høst Pigeon. For dværgtræerne alene var tallet 6,73 og for vildstammer 5,12 kg. Om udbyttet i kg pr. træ i årene 1931–36 oplyser C. Sass-Nielsen i sin bog »Erhvervsmæssig Dyrkning af Æble« 1946, at Coulon havde forholdstal 85, Bodil Neergaard 60, Pederstrup og Belle de Boskoop hver 47 og Ildrød Pigeon 26. Coulon kom altså i forgrunden, hvilket medførte, at den som erhvervssort blev sat foran Belle de Boskoop, skønt den kvalitetsmæssigt lå under denne, som det også fik udtryk gennem maksimalprisordningen. Bodil Neergaard fik sit gennembrud her trods dens noget uregelmæssige bæring. Sønderskov er et smukt, letdyrkeligt og fortrinligt madæble, men anbefaledes med reservation.

I et nutidssortiment for privathaver i Maribo amt må indgå Graasten, Cox's Pomona, Ingrid Marie, James Grieve, Lobo og Transparente blanche m.fl.

I begyndelsen af 1930'erne fremsatte Foreningen til Frugtavlens Fremme i Maribo amt forslag om anlæg af nye iagttagelsesplantninger med det resultat, at man gik ind for prøve med andre frugtarter, som det senere skal omtales.

Sjælland. I denne landsdel blev der anlagt 3 iagttagelsesplantninger.

Lundby

Østifternes Haveselskab, Præstø amts afdeling, anlagde i 1924 en plantning ved Sydsjællands

Landbrugsskole i *Lundby*. Afdelingens formand, gartner *J. Jenssen*, Stege, omfattede sagen med stor interesse. Stedet for plantningen var velvalgt, da skolen havde mange elever og et stort antal besøgende. Plantningen omfattede 4 frugtarter. Her kun om æblerne. Jorden var frugtbar lermuld, og der var nogenlunde læ fra skolens have. Plantningen blev passet godt og var i den første del af perioden meget vellykket, men også her kom det til at gå op og ned. Som mellemkultur anvendtes der køkkenurter, og lidt forevisningsmark var der også. – Her som andre steder var der vanskelighed med at få den samme mellemkultur over hele plantningen. Beskæringen af træerne var lovlig stærk, hvorved væksten fremmedes, men frugtbæringen sinkedes. Træerne voksede sig efterhånden store og smukke. Om de enkelte sorter er noteret, at James Grieve var god og Alfriston var dårlig. I 1933 fik plantningen en dårlig karakter, men i 1934 var den god igen. 1938: Må nu give overskud, men året efter var det atter galt. Som helhed må anføres, at plantningen i Lundby var vellykket og sikkert var til megen nytte.

Mern

De samvirkende sjællandske Husmandsforeninger anlagde efter konsulent *Oluf Pedersens* planer 2 plantninger. I *Mern* i Sydsjælland hos gårdejer Kristoffer Nielsen, blev i 1927 anlagt en iagttagelsesplantning på et areal på 0,6 ha med frugtbar, noget svær og fugtig muldjord. Mellemkulturene var sukkerroer, der trivedes bedre end æbletræerne gjorde. For at bedre på træernes sundhedstilstand tilsåedes arealet med græs. Plantningen fik en god start, men allerede i 1931 konstateredes der tilbagegang, idet træerne led af kræft og toptørhed; andre var helt døde. I 1932 var plantningen så medtaget, at den måtte nedlægges. Sorten Mølleskov klarede alle vanskelighederne.

Horserød

I 1924 blev der anlagt en plantning i *Horserød* ved Helsingøe hos handelsgartner E. Erik-

sen. Arealet var 0,7 ha, noget fugtig og ikke helt ensartet. Her praktiseredes princippet: Ingen beskæring, og træerne kom hurtigt ud af form, og da pasningen ikke var særlig god, blev plantningen efter få års forløb nedlagt. Ejerens manglende interesse var efter hans eget udsagn udeblevet støtte fra organisationen. – Man havde måske undervurderet bekostningen ved start af en iagttagelsesplantning og dennes drift de første år, indtil salg af frugt gav indtægt.

Svendborg amt. Iagttagelsesplantningerne i Svendborg amt blev anlagt på foranledning af Fællesudvalget for Frugtavlens Fremme i Svendborg amt, hvis formand var planteskoleejer *Aksel Stenbæk* i Vejstrup.

Brudager

I 1928 anlagdes en æbleplantning på 0,6 ha hos gårdejer P. V. Nielsen i *Brudager* Kile pr. Oure på Østfyn. Jorden var dyb lermuld med sandblandet ler som undergrund, ensartet og hældende mod øst. Læet, der ikke var tilfredsstillende, blev forstærket ved plantning af en række højt voksende pæretræer. Jordbundsreaktionen passende. Ejendommens samlede areal var 10 ha. Træerne var toårige ved plantningen og med lav stamme. De blev angrebet af harer – en ikke ualmindelig foreteelse i nye æbleplantninger. Som modmiddel anvendte man i *Brudager* torskelevertran, der forårsagede nogen barkskade. Plantningen fik ellers en god start. Der var roer og kartofler som mellemkultur, senere kløver, derefter total renholdelse og sluttelig græs, som havde en god virkning på træernes vækst og sundhed. I denne plantning var der rodægte træer af *Sønderskov* og *Mølleskov* fra *Blangstedgaard*. I 1933 var der en del kræft i træerne, som blev stærkt beskårne efter Landsforeningen Dansk Frugtavls principper; foreningen havde beskæringskursus i plantningen i 1932 og besøg af medlemmer af foreningen i 1933. I 1934 konstateredes tilbagegang, og der blev foretaget ompodninger. Karakteriseredes i 1936 som 2.–3. klasses. Frugtudbyttet gennemgående

ringe. 1938: Burde nedlægges, men har dog interesse i forbindelse med græsdekke. 1939: Træerne ved at komme sig, og bærer nu godt, ringe tilvækst, ingen sygdomme, ejeren tilfreds. Sidste gang besøgt i 1938. Der er da noteret: Fuld af fin frugt, god farve på løvet og frugten.

Plantningen i *Brudager* var et godt eksempel på datidig æbledyrkning på kold, overgødet lerjord. I de første år stærk vækst og et lovende udseende. I perioden 5–10 eller 15 år en række vanskeligheder: Angreb af skurv, kræft, toptørhed m.m., nogle træer dør, der må ryddes, nyplantes og ompodes. Hovedårsagen til miseren er utilstrækkelig sygdomsbekæmpelse, for stærk gødskning og forkert jordbehandling; i stedet for dyrkning af næringskrævende mellemkulturer må praktiseres en »udsultning« af træerne. I denne periode, hvor frugthøsten er for lille, er frugtavlerens interesse for plantningen dalende. Går man over til at standse træernes vækst ved hjælp af et permanent græsdekke under dem, kan billedet ændre sig totalt til den gode side, og slutresultatet kan blive sunde og gode træer. Men der skal altså omtanke og tålmodighed til. Der bliver i alle tilfælde en hullet og uensartet plantning. Som årene går, kan der blive tilbage nogle gamle kæmper af æbletræer, som kan forlede tilskueren til at tro, at her må det være en nem sag at drive æbleavl, jævnfør *Stor grøn* fra *Nørre Alslev* og *Slotøble*. I nutidens æbleavl kan man ved hensigtsmæssig pasning undgå den tabgivende 2. periode.

Sortimentet af æbler var:

<i>Pederstrup</i>	<i>Cox's Orange</i>
<i>Husmoder</i>	<i>Rød Ananas</i>
<i>James Grieve</i>	<i>Belle de Boskoop</i>
<i>Charles Ross</i>	<i>Sønderskov</i>
<i>Filippa</i>	<i>Ildrød Pigeon</i>
<i>Skovfoged</i>	<i>Rivers Early</i>
<i>Transparente blanche</i>	<i>Bredæble</i>
	<i>Early Victoria</i>

Nørreskov

Frugtudvalget for Svendborg amt fik i 1928 anlagt en iagttagelsesplantning hos husmand

P. Espersen, *Nørreskov* i Landet sogn på Taasinge. Arealet var på 0,75 ha skrånende ned mod Lunkebugten – ejeren drev sommerpensionat. Jorden var lermuld med underlag af ler, sand og grus, noget uensartet. Der var læ af en række præretræer. Indhegnet mod vildt, men først efter skade af haregnav. Inden for hegnet var der en række hassel. Æbletræerne var plantet som toårige. Mellemkultur af roer og køkkenurter. Af notaterne i 1931: Ser godt ud og er velpasset. En del frugt på Pederstrup, Transparente blanche, Graasten m.fl. sorter. I 1932 var plantningen i fin stand, men kun lidt frugt. 1934: Slemme lusangreb. 1936: Ser meget godt ud. Ejeren planter nyt hvert år. Haven er en terrassehave. 1939: Plantningen dårlig passet, tjenlig til nedlæggelse.

Sortimentet af æbler:		pærer:
Beauty of Bath	Guldborg	Colorée
Bredæble	Husmoder	Clapps
Transparente blanche	Oudrupgaard	Charneu
Graasten fra Taasinge	Dronning Louise	Nouveau
Høve Reinnet	Filippa	Poiteau
Pederstrup	Elmelund	
Skovfoged		

Ryslinge

I efteråret 1932 blev den hos proprietær Aage Højvang, »Højvang« ved Ryslinge anlagt en plantning på 1,5 ha, altså ca. 3 gange så stor som flertallet af iagttagelsesplantningerne. Plantningen havde erhvervsmæssig karakter, selv om den indeholdt 15 æblesorter. Ejeren havde også en udpræget erhvervsplantage, hvori sorterne Jonathan, Cox's Orange, Laxtons Superb og Ingrid Marie var dominerende samt tillige en plantage på 4 ha med kirsebær. Gårdens samlede areal var 55 ha. I iagttagelsesplantningen var der plantet en del præretræer og nogle få blommetræer. Ryslinge ligger i en god frugtegn, og plantningen, der var smuk og velpasset, blev fra tilsynets side udelukkende omtalt i rosende vendinger. I »Erhvervsfrugtavlere« 1947 har konsulent *Hans Engsbro* aflagt en foreløbig beretning for årene 1936–45 om plantningen i Ryslinge, nærværende er ud-

drag af denne beretning. Træerne var ved plantningen etårige, halvdelen var på vildstamme og halvdelen på dværgstamme. Afstanden var 5 × 4 meter. Der udtyndedes efterhånden. Om sorterne er noteret, at Husmoder fandtes at være utilfredsstillende, den podedes om til Bodil Neergaard. Lord Suffield skuffede også, den podedes om med James Grieve og Cox's Pomona – disse 3 sorter er ikke medtaget i opgørelsen. Jorden er god sandmuld, iblandet sten og grus, lige under overgrunden er der et lag lerblandet grus og længere nede er der ler. Arealet hælder mod øst og var naturligt afdrænet. Læet var til at begynde med lidt svagt, men blev senere godt. Der gødedes med kunstgødning efter træernes formentlige behov. Jordbundsreaktionen var i 1939 5,8, fosforsyretallet 7,6 og kalitallet 9,0. Til at begynde med var der forskellige mellemkulturer, senere anvendtes dækafgrøde. Sygdomsbekæmpelsen fandt sted efter datidens forskrifter. Frugten var veludviklet, men med tendens til at blive lille, især gjaldt dette for Jonathan og Transparente blanche. I beretningen er der mange detaljer vedrørende priser, rentabilitet m.m. I årene 1933–38 gav plantningen underskud, derefter overskud, i 1945 således kr. 10.276. Der blev i denne plantning nedlagt et stort arbejde med notering af blomstringstid, mængden af nedfaldsfrugt, salgspriser etc. Her en oversigt for 1936–46, der angiver udbytte ialt i kg pr. træ.

Bramley	446	Ildrød Pigeon	249
Jonathan	426	Transparente blanche	247
Graasten	329	Pederstrup	239
Sønderskov	321	Cutler Grieve	181
Allington	299	Skovfoged	180
Rosenholm	276	Brændekilde	180
Guldborg	275	Bodil Neergaard	149
Cox's Orange	253		

For Bodil Neergaard gælder tallet fra en kortere periode. Man lægger mærke til det store udbytte for Jonathan. Denne amerikanske sort skal være fremkommet omkring år 1800 i New York-staten. Det smukt røde, velsmagende vinteræble er i store partier indført her til

landet. Træer af sorten blev plantet i Danmark først i dette århundrede. Det var nærliggende at afprøve Jonathan her i landet, hvor man i 1930'erne anså det for muligt at dyrke den med fordel i landets allerbedste frugtegne. I Ryslinge klarede den sig så fint, at man der plantede flere træer af den, og snart var den på vej til at blive en hovedsort, men det blev den alligevel ikke. Det viste sig nemlig, at frugten på ældre træer blev for lille og kun i de allerbedste år blev den smukt farvet og af tilfredsstillende kvalitet, og yderligere er den tilbøjelig til at få sprøjte- eller vejrskade på frugten. Jonathan må tælles mellem de mange æblesorter, der ved nærmere bekendtskab har skuffet. – Man lægger mærke til, at Graasten har klaret sig fint og at Pederstrup kommer langt nede i rækken. Brændekildeæble skal være fra Brændekilde på Fyn. C. Matthiesen karakteriserede den som en tidligmoden Graasten. I Ryslinge gav den et for lille udbytte.

I bemærkningerne anfører Engsbros, at med undtagelse af sorterne Guldborg, Pederstrup, Transparente blanche og Cutler Grieve, viste de alle større eller mindre tendens til kun at bære hvert andet år, mest udpræget for Allington, Bodil Neergaard og Skovfoged. Opgørelsen er opdelt i 3 perioder. Sorternes rækkefølge skifter, idet nogle sorter bærer tidligt, medens andre, de kraftigt voksende, dominerer senere. – Sorteringen af frugten skete på Svendborg Amts Frugtsalgsforening. Procentvis dalede 1. sortering fra periode til periode; det er da også en almindelig erfaring, at man lettest avler fin frugt på unge træer. Med hensyn til mængden af nedfaldsfrugt lå Pederstrup og Transparente blanche højest med henholdsvis 20,1 og 19,9, lavest lå Jonathan og Allington med 6,8 og 7,5 pct.

Sønderjylland

Nybøl. Denne landsdel blev kun repræsenteret ved én plantning. Den lå i *Nybøl* i Sønderborg amt ved hovedvej 8 vest for Dybbøl. Den blev anlagt af De jydsk Husmandsforeningers Sønderborg amtskreds. Planen til alle

de af husmandsforeningerne i Jylland anlagte plantninger blev udarbejdet af konsulent *Niels Gram*, Aabyhøj, der gennem sit arbejde med forevisningshaver havde indgående kendskab til anlæg af demonstrationsplantninger. Foruden de egentlige prøvesorter sørgede han for plantning af andre frugter, som angivet under omtalen af Klejs. Endvidere planlagde han anlagt en græsklædt mødeplads med flagstang. – Plantningen i *Nybøl* blev anlagt i 1928 hos gårdejer Mads Jepsen, der i forvejen havde en frugtplantage. Arealet var på 1,4 ha hældende mod øst. Jorden frugtbar og egnet udmærket for frugtavl, og rent lokalt var stedet det bedste, selv om det kneb med læet: Træerne kom til at hælde mod øst. Plantningen fik en god start – det fik de vist uden undtagelse allesammen. Den blev helt ud vellykket og stærkt besøgt; der blev i 1937 talt om 1100 mennesker. Helt uden lyder var plantningen ikke. I 1949 noterede tilsynet, at Graasten var podet om til Jonathan. Graastentræerne havde æblemosaik, og det fik ompodningerne også. Der var dette år mange frugter på Casseler, Skovfoged og Flaskeæble. *Early Victoria* blev podet med *Ingrid Marie*, som alle nu ønskede at prøve. *Grahams* blev til *Bodil Neergaard* og *Casseler* blev til *Jonathan*. – En sådan ompodning er naturligvis i flere henseender en belastning for en plantning. Der var lidt skurv på *Beauty of Kent* og *Signe Tillisch*. Sidste besøg fandt sted i 1955, der noteredes da, at plantningen så godt ud; den havde således holdt sig hele perioden igennem. Der var godt med frugt, men også en del skurv på *Ildrød Pigeon*, *Husmoder* m.fl. sorter. *Laxtons Superb*, *Nonnetit Bastard*, *Pederstrup* og *Mølle-skov* bar godt. Frugten blev betalt med gode priser, og ejeren var velfornøjet med plantningen. – Ved ompodning brugtes her fligpodning og 2 tynde stifter til at fæstne kvisten med.

Østjylland

Klejs. I 1932 fik Husholdningsudvalget indenfor Horsens Landboforening og Bjerre og Voer herreds husmandskreds anlagt en iagttagel-

sesplantningen hos proprietær Hans Hansen, Klejsgaard, i byen *Klejs* i Raarup sogn i Vejle amt. Arealet var 1,5 ha med god, sund muldjord med grusblandet lerunderlag, typisk for egnen. Forholdene var meget gunstige for frugtavl. – Det var bl.a. fra Bjerre herred, at pottemagere fra Vestjylland i sin tid fik frugt med som returfragt. – Klejsgaards areal var 75 ha, hvoraf 20 anvendtes til havebrug: Træfrugt og store arealer med buskfrugt. På ejendommen var der en most- og saftfabrik. Det hedder i programmet, at det er hensigten at undersøge sorterens opbevaring og deres brugsværdi i husholdningen og i større stil til salg til hjemmemarkedets forsyning med frisk og konserveret frugt. Dette lod sig forholdsvis let gøre, da der på Klejsgaard var en »Landbo-Kvindernes Fagskole«, som senere flyttedes til Strib. Endelig blev der også knyttet et drivhusgartneri til gården. På Klejsgaard var der meget at se til, og der kom da også besøgende i stort tal, hvortil vel også bidrog den natur-skønne egn. Indvielsen af plantningen fandt sted den 26. maj 1932 med stort besøg og stor avisomtale. Planen blev udarbejdet af konsulent Niels Gram, som en mønsterplan for en stor og alsidig iagttagelsesplantning. Der plantedes 304 frugttræer: 40 æblesorter på vildstamme, 12 på dværgstamme, 12 pæresorter på vildstamme og 12 på dværg, samt 10 blommesorter. Læet mod vest blev forstærket ved plantning af druehyld, storfrugtede kvæder i 4 sorter, 4 mispel, 4 sorter af paradisæble, 10 sorter af storfrugtet hassel i blanding med skovhassel. 8 rodægte kirsebær fra Troelstrup, 4 fra Løvskal, 4 fra Thorsager og 4 fra Ved-dum, endvidere plantedes 4 Tidlig gul myro-balan fra Mors og 5 rodægte gul spillingblomme. Mod øst plantedes en række hyld: Storfrugtet fra Mors, fra Hellerup, Amager og Allesøe. I midten en række myrobalan.

Der var en afdeling I med de kraftigste æbler – og pæresorter på vildstamme, II med svagere voksende sorter på vildstamme, III dværgæbler på gul doucin, IV eksempel på erhvervsplantning med 17 træer af hver æblesort. I III var der også frugtbuske. Sortimentet var:

Æbler:

Allington	Husmoder
Beauty of Bath	Ildrød Pigeon
Belle de Boskoop	James Grieve
Berner Rosenæble	Karens æble
Bismarck	Keswick Codlin
Bramley	Lanes Prince Albert
Bøgghs Citronæble	Laxtons Superb
Casseler	Maglemer
Charles Ross	Manks Codlin
Cox's Orange	Nonnetit Bastard
Cox's Pomona	Oudrupgaard
Crimson Bramley	Pederstrup
Dronning Louise	Queen
Early Victoria	Reverend Wilks
Ellisons Orange	Rosenholm
Elmelund	Rød Ananas
Filippa	Rød Vinter Pigeon
Frogmore	Skovfoged
Gladstone	Sønderskov
Graasten, Vallø	Transparente blanche
Graasten, Taarnborg	Tyrrestrup
Guldborg	Venus

Pærer:

Charneu	Grev Moltke
Clapps	Graapære
Colorée	Herrepære
Conférence	Juli Dekan
Dobbelt Philip	Tongre
Esperine	Williams
	Beuckers Smørpære

Blommer:

Althans	Kirke
Czar	Oullins
Grøn Reine Claude	Prince of Wales
Gul Abrikosblomme	Tidlig eng. Sveske
Italiensk Sveske	Victoria

Stikkelsbær:

Victoria	Whitesmith
Golden Lion	Pilot
Britannia	Marigold
Cousin John	Green Gage
British Hero	Green Willow
London Market	Whinhams

Hindbær:

Fajstrup	Northumberland
Preussen	Superlativ
	Lloyd George

	Solbær:	
Climax		Goliath
Lees Prolific		Ogdens Drue
Boskoop		Black Naples
Sort Drue		
	Brombær:	Ribs:
Hoosacs Thornless		Rød Spansk
Dorchester		Hvid Versailles
		Pomona

I plantningen var der en Blagstedgaard-sort nr. 210, der blev karakteriseret som god. Den som Beuckes Smørpære opførte sort var en sommerpære, måske formeret i Bøghs planteskole i Horsens. Plantningen i Klejs havde også sine genvordigheder. I 1937 er noteret, at blommetræerne går ud her som andre steder. 1949: Mange af træerne er nu store og bærer fin frugt. Graasten god. Pærer i overflod, ingen blommer. Der måtte foretages ompodninger. Frugten solgtes til Gartnerens Salgsforening i Horsens. – Som helhed var plantningen meget vellykket.

Tørring

Plantningen i Tørring. Fra Klejs i Bjerre herred til Tørring på den jyske højderyg er der i luftlinie 30 km, men fra et frugtavlssynspunkt synes afstanden at være meget større. I Klejs er det forholdsvis let at være frugtavl, i Tørring er det ulige sværere. Plantningen i Tørring blev temmelig mislykket. Den blev oprettet i 1933 af 4 af egnens jordbrugs- og plantningsforeninger hos gårdejer Marinus Kyndesen, Øster Slaarup i Tørring. Arealet var 1,5 ha. Plantningen lignede den i Klejs. Der var af lokalsorter plantet Pompehuleæblet fra Tyregod. De samlede anlægsudgifter var 1.700 kr., og den årlige udgift ca. 500 kr. Her som for de andre af Niels Gram udarbejdede planer, var der til uddeling til besøgende udarbejdet en trykt vejledning. Om plantningen skal anføres, at den delvis mislykkedes; der manglede fagkyndig pasning. Frugten solgtes i løssalg ved plantningen 2 gange om ugen. Af sorterne klarede æblerne Filippa og Venus sig bedst. Plantningen blev nedlagt i 1951.

Klovborg

Nord for Tørring ligger Klovborg. Her blev der af De samvirkende Husmandsforeninger i Skanderborg amt i 1926 hos gårdejer Kristian Kristensen, »Eliselund«, anlagt en plantning. Arealet var 0,8 ha med sandmuld, lunt beliggende øst for gårdens have. Der plantedes 28 æblesorter. Træerne fik en god start. Underkultur af kålroer, senere kartofler m.m. I 1927 var Cox's Orange-træerne allerede ved at gå ud. 1930: Uensartet, mange efterplantninger. Mange frugter på Keswick Codlin og Glasæble; disse to sorter og Bramley, Venus og Guldborg voksede godt til og dannede pæne træer. Der var nogen frostskaade. – Der kommer besøg af mange mennesker i selskaber og som enkeltpersoner. Anskaffede en tøndesprøjte, men noget for sent og brugt for lidt. – Jernbanens ekspropriation af en del af plantningen førte til, at der i 1936 plantedes en ny afdeling. 1946: Plantningen overtaget af en søn efter faderens død. Har ingen folk og kan ikke overkomme arbejdet. Plantningen tjenlig til afvikling. Protokollen er ikke ført.

Når plantningerne i Tørring og Klovborg ikke blev vellykkede, skyldtes det de noget ugustige forhold for frugtavl de pågældende steder, men dog først og fremmest en ikke gennemført pasning og pleje af træerne. Plantninger var vel nok for store under de givne omstændigheder. På forhånd syntes det givet, at resultatet måtte blive mindre godt. I en sortimentsplantning under vanskelige forhold må det gå sådan, som det kendes fra gamle privathaver: Man finder nogle få store og gode frugttræer. I årenes løb er de uegnede sorter gået til grunde. En af iagttagelsesplantningernes opgaver var at yde et bidrag til denne sortering af frugtsorterne.

Hørning

Efter i en årrække at have udført ambulante forsøg med køkkenurter købte Det jyske Haveselskab i 1913 en ejendom i Hørning syd for Århus for at indrette den til forsøgsstation under ledelse af Hakon Sørensen, senere forstander for Statens Havebrugsforsøgsstation

i Hornum. Under forhandlingerne om statens overtagelse af havebrugsforsøgsvirksomheden var der planer fremme om at gøre gården i Hørning til en af de nye stationer. Det skete dog ikke, og haveforeningen lod i 1919 en del af arealet tilplante med frugttræer. Denne plantning blev i 1921 anerkendt som lokal iagttagelsesplantning – til forsøgene var der givet statstilskud i årene 1916–19. Der plantedes på de 2 ha et særligt kvarter med dværgtræer. Jorden var kold lermuld, ikke velegnet for frugtavl, og plantningen blev da heller ikke vellykket, vel også på grund af en svag økonomi hos selskabet. Allerede i 1924 konstateredes der angreb af kræft, skurv og lus i træerne. Forskelligartede mellemkulturer blev på halvdelen af arealet afløst af hvidkløver – græs havde nok været bedre. Efter få års forløb ryddedes Graasten og Cox's Orange på grund af mistrivsel. 1926: Skade af nattefrost. 1927: Træernes vækst meget forskellig fra meget dårlig til ret god. Vil ikke søge om statstilskud, før protokollen er i orden. I 1928, ved det sidste besøg, blev der givet karakterer for 50 sorters vækst og sundhed efter skalaen 0–5 for hver egenskab. 10 fik Glasæble, Ecklinville, Gladstone, Bramley, Pederstrup, Koldermosegaard, Hubbardston, Kongelig Kortstilk (de 2 sidste fra selskabets gamle have i Århus), Filippa og Beauty og Bath. 9 points havde Katrineæble, Krag's æble (beskrevet i »Dansk Frugt«) og Rhode Island Greening. 8 fik Primate, Newton Wonder, Coulon, Irsk Ferskenæble, Elmelund, Allington, Fameuse og Rosenstribs. Dårligst var Nonnetit Bastard, Boskoop og Dumelow. Af lokalsorter klarede følgende sig nogenlunde: Bodils æble, Rosenholm, Dynæsæble og Herschendsgave.

Skærvad

Randers Husmandsforening med støtte af egnens frugtavlinteresserede foreninger anlagde i 1931 en iagttagelsesplantning hos statshusmand Niels Frederiksen i *Skærvad* pr. Ørum i Randers amt. Som et eksempel på, hvorledes plantningerne kunne finansieres skal nævnes,

at man her fik støtte fra Sparekassen for Grenaa og Omegn, Grenaa Handels- og Landbrugsbank, Dansk Andels- og Folkebank i Grenaa og Julius Skrikes Stiftelse. Arealet var på 1,3 ha, ejendommen var udstykket fra Skærvad Hovedgaard. Jorden var typisk for egnen, god, sund muldjord i god kultur, den mergledes før tilplantningen. Læet var tilfredsstillende. Der plantedes æble-, pære- og blommetræer, 4 træer af hver sort, samt kirsebærtræer med 5 træer af hver sort. Der var 50 sorter af æble, 12 af pære, 12 af blomme og 5 af kirsebær. I randplantningen var der bl.a. 3 planter af Allesøes storfrugtede hyld. Sortimentet var stort set det samme som i Klejs. I Skærvad var der lokalsorterne Søren Glerups æble, Valkyrien og Gul hollandsk Pi-geon m.fl. Plantningen fik besøg af mange gæster, i en årække ca. 1000 om året. Af tilsynets notater gengives fra 1933: Står godt, ejeren vil plante flere frugttræer. 1934: Træerne i fin vækst, mellemkulturer af roer, 1937: Billedet har ændret sig, idet plantningen viste sig at være hærget af lus og som helhed så dårlig ud. 1946: Er nu i bedre form, men meget skurv. Protokollen i orden. 1948: Næsten ingen frugt. Graasten podet om med Laxtons Superb. Ingen huller i bestanden. 1949: Stor frugthøst, som det kniber med at få solgt – frugten af Transparente blanche og Skovfoged ligger under træerne. Slutbemærkning: Mange store og gode træer, en del er podet om. Som helhed vellykket.

St. Restrup

Nordøst-Himmerlands Husmandskreds anlagde i 1929 en iagttagelsesplantning ved *St. Restrup* Husmandsskole ved Aalborg, hvis forstander var K. Balle, der var gartneruddannet. Arealet, der havde været benyttet til en forevisningsmark og -have, var på 0,8 ha. Jorden var ensartet og typisk for egnen, dyb lermuld med sandunderlag. Læet var udmærket. Der plantedes 100 æbletræer i nedennævnte sorter, alle med lav stamme og podet på vildstamme, 4 træer af hver sort.

Beauty of Bath	Keswick Codlin
Belle de Boskoop	Lanes Prince Albert
Bismarck	Maglemer
Boiken	Manks Codlin
Bramley	Nonnetit Bastard
Bøghs Citronæble	Pederstrup
Early Victoria	Queen
Elmelund	Rød Ananas
Filippa	Skovfoged
Frogmore	Transparente blanche
Glasæble	Tyrrestrup
Husmoder	Venus
Katrineæble	

Plantningerne omfattedes med stor interesse, og dens gunstige placering medførte, at den blev besøgt af mange mennesker. Vellykket, som den var, har den sikkert været til stor nytte. Tilsynet besøgte plantningen i 1930 og har noteret: Mellemkultur af blomkål. Træerne i fin vækst, ser lovende ud. To af de som Venus plantede træer var af sorten Lord Suffolk – det var ingeniørene det eneste eksempel af den art. 1933: Hareskader har nødvendiggjort nedskæring, efterplantning og broddning. 1934: Plantningen særdeles fin, masser af frugt, selleri som mellemkultur. 1936: næsten for meget frugt, træerne er ved at knække under vægten; der anvendes nu dækafgrøde. 1944: Serradel under træerne. En del frostska- de. Frogmore og Casseler er ryddet, og Cox's Orange plantet i stedet for. Træerne lave og brede. Protokollen i orden. Plantningen er meget rentabel. Der er ikke søgt tilskud i mange år. 1948: På den lavereliggende del af arcalet gik nogle træer ud efter de strenge vintre, men ellers ser plantningen godt ud, der er masser af frugt. Af lokalsorter var der her plantet Jølbyæble fra Mors.

Nordjylland. I Vendsyssel var det det af Hjørring amts landøkonomiske Selskab og De samv. Husmandsforeninger i Hjørring amt dannede havebrugsudvalg, hvis konsulent var *P. Chr. Andersen*, der tog initiativet til oprettelse af iagttagelsesplantninger.

Vraa

I 1933 anlagdes en plantning i *Vraa* på 0,3 ha jord, tilhørende byens anlæg A/S Lunden. Plantningen passedes med omhu af hande- lsgartner S. Larsen, *Vraa*. Der var plantet ene dværgæbletræer med en afstand af 4×4 m. Hveranden række var af sorten Pederstrup af hensyn til rentabiliteten. Af notaterne hidsæt- tes her fra 1936: Der kommer en del besøgen- de; ikke alle træer trives godt, en jordbunds- analyse viste, at der ikke var mangel på ma- kronæringsstofferne, man vil prøve med mi- kronæringsstoffer. Efterhånden blev træbestan- den for træt; her som adskillige andre steder kneb det med at få udtyndet i tide. 1944: Ser godt ud. 1946: Renholdt under træerne. Bodil Neergaard er fin, Hermansæble har for små frugter, Nonnetit Bastard har gule blade; vej- træer giver generende skygge. 1947: Nogen vinterskade; er ved at blive uensartet med hensyn til vækst og frugtbæring. 1948: Mange frugter på Pederstrup, Bodil Neergaard, Guld- borg, Herman og Venus. Wøldikes Pigeon er noget frostska- det. Her som andre steder var træerne etiketterede. 1949: Säfteholm god.

Fuglsig

De nævnte foreningers iagttagelsesplantning nr. 2 blev anlagt ved *Fuglsig* i Skt. Olai sogn ved Hjørring. *Fuglsig* var i sin tid en hoved- gaard, men størstedelen af dens jorder bort- solgtes i tiden 1902-32. Iagttagelsesplantningen blev anlagt i 1934, dens areal var 1,5 ha, der lå i tilslutning til gårdens haveanlæg. Om plant- ningene i *Vraa* og *Fuglsig* foreligger der en tryksag »Iagttagelsesplantningen Vendsyssel A/S« 1934, til vejledning for besøgende. Jor- den var god, dybmuldet med grublandet un- dergrund. Reaktionstallet i overgrunden var 6,8 og i undergrunden 6,5. Læet var godt. Der plantedes æble- og blommetræer. Æbletræerne var dels på vildstamme og dels på dværgstam- me. Der plantedes 45 æblesorter med 4 træer af hver, af dværgtræerne dog 3 eller 12. Sor- timentet var:

Bangsbostrand	Lanes Prince Albert
Beauty of Bath	Langelandsæble
Belle de Boskoop	Laxtons Superb
Boiken	Lord Grosvenor
Bramley	Manks Codlin
Bøghs Citronæble	Maglemer
Cellini	Marselisborg Sommeræble
Charles Ross	Mølleskov
Cox's Pomona	Mathildeæble
Early Victoria	Nonnetit Bastard
Filippa	Oranie
Frogmore	Pederstrup
Glasæble	Purpurrød Cousinot
Grahams Royal Jubilé	Reverend Wilks
Guldborg	Rolund
Guldspir	Rød Ananas
Hawthornden	Skovfoged
Husmoder	Sønderskov
Ildrød Pigeon	Transparente blanche
Irsk Ferskenæble	Tyrrestrup
James Grieve	Venus
Jølbyæble	Wøldikes Pigeon
Keswick Codlin	

Mellemkulturer af kartofler og køkkenurter. Plantningen fik en fin start og blev passet med omhu af konsulent Andersen og hans assistenter. Plukning, opvejning, protokolføring og frugtens salg var et stort arbejde. Nogen skade af haregnav, især på James Grieve. Der anvendtes styrbar kultivator og tøndesprøjte. 1937: Plantningen udvidet med et naboareal på 1800 m², hvor der blev plantet Graasten, Cox's Orange, Ingrid Marie og Tønnes. Af sjældnere sorter var der Irsk Ferskenæble og Dansk Ferskenæble (lokalsort fra Falster, fremdraget af pastor J. Wøldike; er et sommeræble). 1944 og senere: Angreb af gåsebiller, musegnav, vinterskade på Bramley m.fl. sorter. Har nu motorsprøjte. Protokollen ført mønstergyldigt. Plantningen giver overskud. Mange besøgende. 1946: En stærkere beskæring ønskelig – der er her hele tiden arbejdet efter princippet: Ingen beskæring. Vejrskade på Coulon og stærkt kræftangreb på Grosser Bohnapfel (blev opreklameret her i landet som Anna Margrethe). I en lille del af plantningen trivedes træerne mindre godt, f.eks. havde Lord Lambourne ringe tilvækst. Gode var

Wealthy, Early Victoria, Bramley, Transparente blanche, Mølleskov, Allington, Filippa, Sukkertop, Rolund og Golden Delicious. 1947: Stor frostskaade, mellemrækkerne er nu væk, der er huller i plantningen, jorden var frugtbar, men rimeligvis for svær og fugtig; ugunstige klimatiske forhold. 1948: Plantningen atter ved at være i form, megen og fin frugt, ikke mindst var Mathildeæble og Boskoop vellykkede. Der noteredes om det velkendte forhold, at bæretæerne har mørkegrønne blade og hviletræerne har lyse blade. 1950: Regnskabets udviste et underskud på 10 kr. trods en rig frugthøst – udgifterne steg, og det blev vanskeligt at få frugten afsat til en anstændig pris. Det kneb derfor for udvalget at skaffe midler til finansiering af pæreplantningen i Tolne. Om denne se senere.

Dybvad

Dronninglund Herreds Landboforening anlagde i 1938 en iagttagelsesplantning i *Dybvad* i Skæve sogn i Østvendssyssel. Plantningen lå på Dybvadgaards jord mellem gårdens have og jernbanen Aalborg-Sæby. Arealet var 1,9 ha stort. Der var udmærket læ, måske var der lidt indelukket. Det viste sig, at træerne i en lille del af plantningen trivedes mindre godt; det opklaredes, at der her havde været en oldtidskøkkenmødding. Foreningen havde åbenbart undervurderet, hvad der krævedes af penge og pasning til gennemførelse af sagen. Plantningen blev ikke passet tilfredsstillende, og den indstilledes i god overensstemmelse mellem alle parter til nedlæggelse. Gårdens ejer ville gerne have fri rådighed over arealet. Gården, hvis restareal var 133 ha, blev i 1956 solgt til Kvægavlforeningen for Hjørring amt.

Vester Hjermitzlev

Et interessentselskab med gårdejer Lars Poulsen, Alstrup, som formand, anlagde i 1946 en iagttagelsesplantning af æble, pære, blomme og frugtbuske på et til formålet købt areal i *Vester Hjermitzlev* vest for Brønderslev. Arealet, der var opdyrket hede, lå inde i en granplantning, som dog ikke gav fornødent læ, hvorfor

der måtte plantes en række poppel imellem de 3 kvarterer, plantninger var delt op i. Jorden var let, mager sandjord, for dårligt for formålet. Var der blevet vandet og gødet tilstrækkeligt og sygdomme bekæmpet rationelt, kunne der have vokset frugttræer på arealet. Jorden var aspergesjord, og asperges dyrkedes da også som en af mellemkulturerne. Det var dengang svært at skaffe frugttræer, her måtte man plante spinkle træer, der kom ud for en hård prøve. Tilsynet har noteret en del om denne særprægede plantning. 1949: Det aftalte harehegn endnu ikke sat op, der er da også haregnav. Har lidt af frost og tørke, burde have været vandet, men for noget sådant var der ingen rationel mulighed. Må plantes efter, selv om det måske kan blive vanskeligt af skaffe de fornødne træer. I 1948 manglede der endnu nogle træer, især af pære og blomme. Nogle af de hareskadede træer skyder fra grunden. Interessen for plantningen var under de vanskelige forhold dalende. Formanden ønskede at trække sig tilbage, men da der kun mødte 3 medlemmer til en generalforsamling, kunne en anden ikke vælges. 1949: Hærget af storm, og året efter var der slemme angreb af bladlus. Der mangler åbenbart sagkyndig assistance. 1951: Gul lupin under træerne, som har rettet sig noget op, men i 1953 måtte plantningen dog indstilles til nedlæggelse.

Hurup

Haveforeningen Thy anlagde i 1947 en iagttagelsesplantning i *Hurup* på et areal af 1 ha størrelse, stillet til rådighed af kommunen. Arealet var østhældende og lidt bakket, det viste sig at være noget uensartet; på steder trivedes træerne mindre godt. Det langstrakte areal i vest-øst retning var delt i kvarterer med lærækker imellem. Der var næppe kalkmangel, da kartofler dyrket som mellemkultur blev slem skurvede. På de højere steder var der for fugtigt, måske var der al i jorden. Der plantedes træer af de 4 frugtarter. Træerne var etårige. Anlægsudgifterne var 10.000 kr. En gartner passede plantningen. Af tilsynets nota-

ter gengives her fra 1949: Plantningen er i god stand og vellykket. Den besøges allerede af mange mennesker, som bliver budt velkommen af rabatter med blomster. Mellemkulturerne var køkkenurter. 1953: Der begynder at vise sig uregelmæssigheder med hensyn til træernes trivsel, især af James Grieve og Transparente blanche. I stedet for disse plantes der kirsebær- og blommetræer. 1956: Den sidste plantning tilsynet besøgte: I årenes løb kom plantningen og dens pasning til at koste en del, og det kom til at knibe med økonomien.

Da de resterende iagttagelsesplantninger blev afviklede i 1957 havde den i Hurup kun eksisteret i 10 år. Staten ydede foreningen et afviklingsbeløb. Konsulent *J. Bertelsen*, Struer, der var primus motor i sagen, har meddelt, at Hurup kommune overtog jorden. Noget økonomisk aktiv blev plantningen ikke, men den var med til at skabe interesse og sammenhold om frugtavl og haver i Thy. Flere gange blev foretagendet betænkt med overskud fra udstillinger.

De æblesorter, der klarede sig bedst, var Coldon, Høve, Bramley og Ingrid Marie, både hvad vækst og frugtbering angik, Ingrid Marie fik ganske vist kræft, men dog ikke mere, end end den brugtes til ompodning af de sorter, der klarede sig dårligst: Jonathan, Bodil Neergaard m.fl. Af pærerne var Moltke og Giffard så langt de bedste, men Conference klarede sig pænt, selv om frugterne var tilbøjelig til at blive små. I økonomisk henseende var blommerne de bedste: Kirke, Althans. Oullins og Italiensk Sveske; det kneb dog at få sidstnævnte tilstrækkelig moden. Kirke blev brugt til efterplantning og bar frugt i en ung alder. Plantagen gav svar på mange spørgsmål med hensyn til sortsvalget for privathaver, og den godtgjorde, at erhvervsfrugtavl i Thy er et tvivlsomt foretagende, da de sorter, der kan trives gennemgående er af dårlig kvalitet og ude af stand til at konkurrere med frugt fra bedre frugtægne. Konsulenten bemærkede til slut: Det var et interessant arbejde at have med plantningen at gøre, det gav glæde men også bekymring.

Nordvestjylland. Salling Landboforening i samarbejde med husmandsforeningen »Fremad« anlagde i 1934 4 iagttagelsesplantninger. Initiativtageren var den ivrige frugtavlser, lærer J. C. Myrhøj i Skive. Gennem ham kom også Landsforeningen Dansk Frugtavl ind i billedet. Efter 10 års forløb trak landboforeningen sig ud af foretagendet. Disse plantninger havde en vis erhvervsmæssig karakter, idet der plantedes forholdsvis få sorter med hver 16 træer. I Krejbjerg og Dølby var der æble- og pæretræer, de to andre steder var der kun æbletræer. Det var tætbeplantninger med 75 pct. ryddetræer, som det kneb stærkt med at få fjernet i tide. Der antoges en gartner til at beskære træerne de første 7 år; der var her tale om stærk beskæring, kombineret med sommerbeskæring. Plantningen var placerede i Krejbjerg i Vestsalling, Dølby ved Skive, Thise i Nordsalling og Tastum i Fjends herred syd for Skive.

Krejbjerg

Plantningen i *Krejbjerg*, der var på 1,4 ha, var hos gårdejer Holger Jacobsen. Jorden var her ret mager og stenet, opdyrket hede. Læet var godt, men på grund af arealets bredde i vest-øst retning blev der op midt i plantet en række hassel – Seljerøn havde været bedre. Af tilsynets bemærkninger anføres fra 1938: Velpasset, stærk vækst i pæretræerne, men ingen frugt. Protokollen i fin orden. 1946: Ejeren, der er blevet til års, har overladt ejendommen til en svigersøn. En del træer vinterskadede. 1947: Tørkeskade. Mange frugter på James Grieve, Pederstrup. Rød Ananas og Maglemer. Der må nu tyndes ud i træbestanden. 1948: Godt med frugt, lidt skurv og haglskade. Ejeren vil gerne sælge plantningen og tænker sig 30.000 kr. som en passende pris. 1948: Er gået så stærkt tilbage, at plantningen ikke mere svarer til sit formål. I 1951 indstilledes den til nedlæggelse.

Dølby

Plantningen i *Dølby* blev anlagt hos gårdejer og erhvervshavebruger Jens Dalsgaard i Vester

Dølby. Arealet var 1,2 ha stort. Jorden frugtbar muldjord. Læbæltet anlagt af Hedeselskabet; det blev forstærket ved hjælp af tværbælter af granris. Her var også plantet både æbler og pærer. Træerne her og i Thise tilbøjelige til at vælte. I 1937 noteredes: God vækst, jorden renholdt, haregnav, kun lidt frugt, vinden er hård. Rød Ananas vokser særdeles godt på granplantage-land. 1938: Frostskade i 1937-38. Havde først en spandesprøjte, monteret på en vogn, nu er der en motorsprøjte. Kræft i træstammerne. 1946: Ejeren syg i en lang periode – det sås på plantningen, hvor der var »alenhøje« tidsler. 1947: Træerne, der var blevet tætte, er nu udtyndede og ved at komme i form igen. Ejeren anslog værdien af plantningen til 35.000 kr. 1948: Store, smukke træer imellem, bugnende af frugt. Graasten fin, mange pærer. Sælger affaldsfrugten i Odense, men ellers på auktionen i Århus; bruger staldgødning til Cox's Orange. Gartnerforeningen har forsøg i plantningen. 1949: Ejeren har nu ialt 7 ha med frugttræer, bugnende af frugt. 1950: De stærkt gødgede træer er i kraftig vækst. Der er anskaffet traktor – sparsom med arbejdskraft. 1952: Ildrød Pigeon og Transparente blanche podet om med Cox's Orange. Toptørhed i nogle træer, vel som følge af stærke angreb af Monilia i 1950. 1953: Sidste besøg: ser godt ud, frugten sælges til gode priser og ejeren er veltilfreds. Det var en fornøjelse at se denne plantning og træffe en frugtavlser, der ikke tænkte på at rydde.

Thise

Plantningen i *Thise* var anlagt hos husmand Laurids Gammel, Nørre Thise. Arealet var 1,2 ha. Jorden frugtbar lermuld. I Salling er det meget blæsende, hvorfor der må være godt læ for frugttræer; i Thise kneb det noget med læet. Plantningen fik en god start. Renholdt under træerne. 1937: En del træer er halvvejs blæst om, støttes ved T-stivere. Der er opsat læskærme af bjergfyruddugst. Ejeren havde i forvejen en frugtplantage af lidt ældre datao, 1938: Velpasset og i god stand. 1946: Der gødes stærkt, og træerne vokser næsten

for meget. Jorden dækkedes for et par år siden med store mængder halm. 1947: Masser af frugt, især er Graasten fin; der bygges frugthus. Sønderkov har skoldede frugter. Maglemer og Rød Ananas særlig gode. 1948: I fin stand, mellempantningerne delvis ryddet. Nogle Pederstrup ompodet med Ingrid Marie. Lord Suffield god, meget bedre end Early Victoria. Frugten sælges til en forhandler i Skive. 1949: Plantningen stadigvæk god. Fortsætter med ompodning, har plantet en ny lille have med æblesorten Jonathan. Sælger nu i salgforeningen i Holstebro. 1950: Nedfaldsfrugten kan ikke sælges. 1951: Har gødet stærkt med hønsegødning, der har givet kæmpevækst i ompodninger, af hvilke en del er brækket af – for lidt tilbageskæring. 1952: I tilbagegang. 1953: Tilsynet blev noget overrasket ved at finde arealet som en kløvermark med græssende kreaturer. Ejeren havde i vinteren 1952–53 ladet træerne rydde; arbejdsløse udførte arbejdet mod at få træet til brænde. Han fandt, at frugtavl ikke mere betalte sig; de egne træer var gået med i købet. Protokollen ikke ført.

Tastum

I *Tastum* blev plantningen anlagt hos gårdejer Niels Nielsen. Arealet var 1,2 ha med let sandmuld med klægunderlag. Jordene i Fjends herred er gennemgående lette og, i hvert fald stedvis velegnede til frugtavl. At forholdene var gode hos N. Nielsen fremgik af, at der i privathaven stod et meget stort og fint træ af Cox's Orange, det største og flotteste træ, forfatteren nogensinde har set. Plantningen var i 1947 forpagtet ud til ejerens broder for en periode af 10 år og for en samlet sum af 23.000 kr. 1936: Her er der ingen mellemkulturer. Haregnav, og enkelte døde træer som følge af angreb af rodfordærveren, der antagelig har bredt sig fra nogle hegnsstolper af gran. 1937: Vokser meget stærkt, vellykket. 1938: Der er kræft i Dumelow; skiftes ud. – Der skæres, også om sommeren, og gødes for meget. 1946: Fin frugt, lidt tægeangreb, plantningen er blevet for tæt. 1947: Masser af fineste frugt på

alle sorter. Frugten sælges ved omkørsel til butikker og private. Af hensyn til pasningen af træerne og plukning af frugten holdes træerne i højde af 4 m. 1948: Træerne meget for tætte, »kan ikke nænne at rydde nogen af dem«, havde i 1947 over 19.000 kr. i bruttoindtægt. Forpagteren, Valdemar Nielsen, har været sognets største skatteyder m. h. t. personlig skat. Har sprøjtet med mikronæringsstoffer. – Den fine plantning og det gode økonomiske resultat fristede dog ikke naboerne til at blive frugtavlere. 1948: Det begynder at knibe med afsætning af frugten. 1950: Forpagteren sælger nu frugten fra bil, har bygget frugthus. Af de oprindelig plantede 448 træer skulle de 75 pct. have været fjernet efterhånden, men det skete ikke. 1951: Er nu i tilbagegang, skurv, bladfald hos Cox'zs Orange. Forpagteren har købt en lille landejendom. Frugtudtyndet på alle træer. 1953: Ikke passet, interessen svandt ved kontrakttidens udløb.

Troelstrup

Fjends herred Husmandskreds anlagde i 1934 en iagttagelsesplantning af æble, pære og blomme hos gårdejer Niels Ole Nielsen i *Troelstrup* pr. Stoholm. Arealet var på 1,6 ha. Planen udarbejdet af konsulent Niels Gram. Jorden var sandmuld med grus under, der tilførtes kalk, som arbejdedes ned i undergrunden ved grubning. Der plantedes 448 træer med 4 træer af hver sort. Afstand 8×7 m. Der var et stort skilt ved indgangen til plantningen, og træerne var etiketterede. Der var mellemkultur af runkelroer og kartofler. 1936: Der har været haregnav, som dog er næsten helet. Der beskæres kun lidt, hvorfor træerne er lange og løse i væksten. 1938: Træerne sunde og pæne, men dog nogen kræft, især på Dumelow; skiftes ud. 1946: Der er noteret om lus, tæger og lyst løv; trives altså ikke helt godt trods god pleje. 1939: Frugten ret lille. Bødkeræble er god. I stedet for Ildrød Pigeon er leveret lokalsorten Kronprins Frederik, denne og Glasæble podes om. 1948: Mange smukke træer, fylder endnu ikke pladsen helt ud; der er plantet en række Ingrid Marie midt op i plantningen. Er

vellykket og et aktiv for ejeren; han tænker da også på at plante flere frugttræer. 1951: Frugten sælges ved omkørsel med bil, har frugthus. Bøgghs Citronæble podet om til Cox's Orange. 1952: Ejeren og hans hustru føler driften af plantningen som besværlig, giver meget arbejde, især ved plukning og salg af frugten. 1953: Karakteriseres nu af ejeren som en dårlig forretning; slemt med skurv og anden dårlighed – sprøjten har strejket. Pederstrup og Filippa særlig gode. Har i sinde at rydde plantningen, når kontrakttiden er udløbet.

Mellem plantningerne i Tastum og Troelstrup kan der drages interessante sammenligninger. De lå med kort indbyrdes afstand og under ens naturlige forhold og hos meget interesserede og dygtige frugtavlere, men plantningerne blev vidt forskellige, repræsenterende to måder at drive frugtavl på. Tastum var en tætplantning med stærk beskæring – i de første år endog sommerbeskæring. Træerne holdtes lave til lettelse for pasningen, og frugten var stor og veludviklet. Man kan i nogen grad sammenligne denne plantning med ældre tiders formfrugtavl med systematisk gennemført stærk beskæring, selv om træerne i Tastum ikke var egentlige formtræer. Efter at have været manet ned i jorden, er denne form for frugtavl nu blevet taget op i moderne erhvervsfrugtavl, hvor man arbejder med lave træer, der ganske vist ikke ofte underkastes sporebeskæring, men en slags grovbeskæring ved hjælp af motordrevne redskaber. Det giver meget vinterarbejde, letter sommerarbejdet og giver stor frugt og mange tons pr. ha. Plantningen i Troelstrup med dens store, brede, løstbyggede træer havde også forbillede i fortidens frugtavl, navnlig i de store privathavers gamle æbletræer med hængende kroner. Hver frugtsort har sin egen kronform, når træerne får lov til at vokse frit. Mellem de to former er der jævne overgange, ophører man med formning og den stærke beskæring af et træ, vil dette gå over i den frie kronform. I nyere tid var det forsøgsresultater fra England, der viste, at stærk beskæring forsinker frugtberingens ind-

træden og giver mindre frugtudbytte, der påvirkede den danske frugtavl. Man anbefalede en metode med meget lidt beskæring og opnåede derved tidlig frugtbering, store og tætte træer, der gav små frugter, som ofte var svagt farvede. Man slap her for det store vinterarbejde med beskæring, men fik så stærkt forøget arbejde med sprøjtning, frugtudynding og frugtplukning. – Begge metoder kan praktiseres med held, men »Tastum-metoden« er den letteste, billigste og mest rentable, hvorfor det er den, der har sejret i erhvervsfrugtavl; i privatfrugtavl vil man ofte foretrække en kombination af de to metoder. Rent skønhedsmæssigt er de fritvoksende træer at foretrække.

Struer

Det jydsk Haveselskabs Struer kreds og Hjerm Ginding herreds Landboforening oprettede i 1933 en iagttagelsesplantning hos frøavler K. P. Pedersen i *Struer*. Initiativtageren var den meget frugtavlsinteresserede lokomotivfører Cléve, der var fra Fyn. Støtte til plantningens anlæg ydede Struer kommune, Struer Bank, Struer og Omegns Sparekasse, Foreningen Dansk Arbejde, Struer Grundejerforening og Struer Haandværkerforening. Anlægsudgifterne var 3.453 kr. Arealet var 1,72 ha stort, lermuld med reaktionstal 7,0. Læet var tilfredsstillende. Der plantedes 39 æblesorter og 11 pæresorter med 8 træer af hver, halvdelen på dværg og halvdelen på vildstamme. Desuden var der nogle blommetræer i tilslutning til plantningen. Fortegnelse over sorterne så således ud:

Æbler:

Belle de Boskoop	Guldborg
Bodil Neergaard	Ildrød Pigeon
Bovense F	James Grieve
Bramley	Kissendrup F
Brostrøms æble	Laxtons Superb
Charles Ross	Lord Suffield
Coulon	Maglemer
Cox's Orange	Monarch
Cox's Pomona	Mølleskov
Drejæble	Pederstrup
Filippa	Reverend Wilks
Flintinge	Rival

Flødstrup F	Rød Ananas
Graasten	Säfstaholm
Graasten fra Frbg.	Signe Tillisch
Herrings Pippin	Sønderskov
Husmoder	Transparente blanche
Hvid Pigeon	Tyrrestrup
Høve Reinet	Visbyæble F
Gudrun F	

De med F mærkede er lokalsorter fra Fyn.

Pærer:

Charneu	Giffard
Clapps	Grev Moltke
Colorée	Herrepære
Conference	Nouveau Poiteau
Congres	Williams
Dobbelt Philip	

Fra den meget omhyggeligt førte protokol, der bl.a. har oplysning om sorterens blomstringstid, her nogle oplysninger. Beskæringen var moderat. Frugten solgtes til sildig brug, især i år med en lille frugthøst i privathaver. I 1946 hedder det, at det er vanskeligt at få arbejdskraft og den er dyr (4.000 kr. pr. år + kost og logi for en duelig mand). Plantningen havde stort besøg af selskaber og enkeltpersoner. Den leverede gentagne gange frugt til udstillinger. I 1947 blev ryddetræerne fjernet eller skåret ind. I de første år gav plantningen naturligvis underskud, i 1936 således 552 kr., men i 1940 og fremdeles var der overskud, i 1946 var det på 8.600 kr. Der solgtes i dette år ca. 20.000 kg æbler, 4.000 kg pærer og 255 kg blommer. Af tilsynets notater gengives for 1936: Dværgtræerne af æble var på grundstammerne IV og IX; nogle på V og enkelte på II. På IX voksede de udmærket, medens nogle pæresorter trivedes mindre godt på kvæde. 1938: Kun lidt frugt; frost i blomstringstiden har gjort stor skade. 1947: Masser af frugt, en udmærket plantning, der har været til stor nytte for egnen. 1948: Atter meget fin. Af lokalsorterne var der ingen, der tiltrak sig særlig opmærksomhed udover et Åkerö-lignende æble med en smuk, meget sart hud. 1951: Pæretæerne af sorten Clapps har dårlig kronbygning, de flækker ud i stammen. 1955: Be-

søgte denne vellykkede plantning for sidste gang. Kontrakten gjaldt til 1958. Ejeren og hans hustru var ved at være trætte af det meget arbejde med plantningen. Frøavler J. P. Pedersen har meddelt, at Lord Suffield var den æblesort, der gav størst udbytte, af pærene var det Grev Moltke.

Klosterhede

Vest- Midtjylland

Skodborg Vandfuld herreders Landboforening fik i 1921 af statsskovbruget overladt et areal i *Klosterhede* (Gudumkloster) plantage syd for Lemvig til anlæg af en jagttagelsesplantning. Arealet var et brandbælte på 2,2 ha med godt læ af fyrretræer. Der plantedes æble- og pæretæer. Der næredes dengang hos nogle den opfattelse, at selv de dårligste jordbundslokaliteter med fordel kunne anvendes til frugttræer, endog til erhvervsfrugtavl, og der blev da også lavet frugttræplantninger i adskillige nåletræsplantager i Jylland. De fleste af dem er formodentlig forlængst forsvundne. Der er ikke noget i vejen for, at frugttræer kan trives under sådanne forhold, og man har set en opgave i at lave forsøg i den retning; f.eks. fik skovrider Chr. Dalgas i en årrække en lille statsbevilling til at lave sådanne forsøg i Birkebæk plantage i Arnborg sogn. Men frugtavl under så ekstreme forhold kræver et meget stort arbejde og så mange udgifter, at der ikke kan konkurreres med de gode frugtegne. Plantningen i *Klosterhede* var et større forsøg med frugtavl på sandjord. – Inde i en nåletræsplantage med åben sandjord kan der være et eldorado for bladlus og andre skadedyr. Plantagen lå meget afsides og ubekvem for pasning og tilsyn. Den slog da også fejl, og allerede i 1925 blev den nedlagt. Af tilsynets bemærkninger gengives her for 1924: Der er opsat harehegn, læet er godt, dårlig hedejord, lus på mange træer, ingen sprøjtning. Pæretæerne trives bedst. Af æblesorter, der så nogenlunde ud, nævnes: Keswick Codlin, Høve Reinet, Pederstrup, Venus, Bodil Neergaard, Lise Legind (lokalsort fra Mors), Husmoder, Filippa, Lord Grosvenor og Fensmarkæble. 1925: Gulerød-

der som mellemkultur, men slet ikke passet, det hele er eftergroet i gederams. Æbletræerne for det meste slemt medtaget af bladlus, nogle afløvet af ligustersværmerens (?) larver. Ingen kræft. Sortimentet i Klosterhede og andre, indtil da anlagte plantninger, findes aftrykt i »Danmarks Frugtavl« 1925 side 445. I Klosterhede var der plantet 110 æblesorter og 6 pæresorter, vistnok udvalgt af konsulent *Hans Gram*, Sorø, og forstander *Niels Eshjerg*, Blangstedgaard. Der var mange lokalsorter imellem. Der var lagt op til en stor sortsafprøvning. Gartner A. Kirk i Ulfborg var lokal tilsynsførende.

Plantningerne i Vester Hjermitzlev og Klosterhede var anlagt på udprægede sandjorder. Ingen af dem fik nogen lang levetid – forholdene var for ugunstige. Dog må der jo også drives privatfrugtavl på sandjord, og der er mange eksempler på, at det kan gøres med held, når der plantes de rette sorter, når der er godt læ og sygdomme og skadedyr bekæmpes rationelt, samt der tilføres rigeligt med gødning, helst af organisk art.

Vest- og Midtjylland er et stort landområde med gennemgående vanskelige forhold for frugtavl, hvorfor der her var brug for mange iagttagelsesplantninger, hvad man da også var klar over. Der blev planlagt flere, end der kom til udførelse. De nævnes her: Grove sogns Husmandsforening fik i 1929 godkendt plan til en plantning i *Grove* sogn, Ringkøbing amt og ude på Alheden. Landets besættelse og det nære naboskab til Karup flyveplads satte en bom for planens udførelse. I 1947 så tilsynet på et areal i *Vildbjerg* mellem Herning og Holstebro. På jord, ejet af kommunen, beliggende mellem 2 nåletræsplantager, 15 ha lyngklædt areal 8 km fra Vildbjerg, havde den stedlige haveforening planer om anlæg af en iagttagelsesplantning omfattende alle arter af frugttræer og -buske. Man ville bygge et hus til den mand, der skulle passe plantningen. Man havde løfte om et lån på 10.000 kr., og kommunen ville skænke arealet. Planen så tiltalende ud, men var ikke let at føre ud i livet, og det blev da heller ikke til noget. I *Velling*

syd for Ringkøbing blev der ved Fjordvang Skolegaard anlagt en stor og tiltalende plantning, som tilsynet besøgte i 1947. Det oplystes, at Statens Planteavlssudvalg ikke ville godkende kontrakten, fordi den var oprettet mellem skolen og dennes forstander. I 1948: En storm havde anrettet stor skade på læbæltet omkring skolens have, et læbælte, der også skulle skærme for frugttræerne. Lætræerne var delvis døde, og mange af dem og af frugttræerne var næsten ødelagt af vinden, andre var skadet af redskaber. – Det forekom også andre steder. I Velling havde der været $\div 6^\circ$ i maj måned. Under disse triste omstændigheder blev plantningen opgivet.

I 1927 var der planer om anlæg af en iagttagelsesplantning i *Krogager* i Ansager sogn i Ribe amt. Det var Slaugs herred og omegns Landboforening og Husmandsforening, der stod bag planen, som der dog intet kom ud af.

Også på øerne planlagde man flere iagttagelsesplantninger end der kom til udførelse. Her nævnes *Aarslev* og *Stenstrup* i *Svendborg* amt og *Samsø*.

Hammerum

I 1923 fik Hammerum herreds Landboforening og Husmandskreds anlagt en plantning i *Hammerum* i Gjellerup sogn øst for Herning. Forhistorien var denne: Grosserer og fabrikant af uldvarer, Palle Fløe Nielsen, skænkede sit fødesogn (Gjellerup) et legat på 100.000 kr. til oprettelse af en havebrugsskole. Sognerådet, der bestyrede legatet, købte til formålet et jordareal vest for Hammerum. Det var her iagttagelsesplantningen blev placeret. Skolen blev opført i 1928, nu er den landbrugsskole. Iagttagelsesplantningens areal var 2 ha. Der plantedes sorter af de 4 frugttræarter og af frugtbuske. Om denne plantning kan kort og godt anføres, at den blev forsømt og derfor nedlagt efter få års forløb. Som eksempel på en kontrakt angående en iagttagelsesplantning gives den for Hammerum oprettede overenskomst:

1. Plantningen anlægges på et jordareal, der ejes af »den projekterede Havebrugsskole« i Hammerum, en legatkapital, der bestyres af sognerådet og et stedligt udvalg.
2. Jorden stilles til fri afbenyttelse og rådighed, så længe plantningen ønskes bevaret som iagttagelsesplantning, mindst tyve år. Der benyttes to ha (foruden læbælterne).
3. Plantningen anlægges og drives af Herning kredsforening under de samvirkende jydsk Husmandsforeninger og af Hammerum Herreds Landboforening. Plan udarbejdes af og tilsyn med anlæg og drift føres af De samv. j. Hupsmandsforeningers havebrugskonsulent, f. T. N. Gram, der for sortsvalgets vedkommende har konfereret med formanden for frugtsortsundersøgelser-udvalget for Herning og omegn, handelsgartner Elkjær, Herning.
4. Beliggenheden er gunstig: Umiddelbart vest for Hammerum by og nord for Silkeborg-Herning Landevej. Svag hældning mod syd.
5. Læforholdene er gode, idet der tidligere er plantet læbælter.
6. Jordbundsforholdene er normale for egnen: Ca. 50 cm god, mild muldjord med underlag af lerblandet grus, meget sund og tilstrækkelig ensartet til formålet. Dræning og dybdebehandling er overflødig, da undergrunden er meget porøs.
7. Jorden er i hvert fald ikke stærk kalktrængende; prøver analyseres ved første lejlighed af N. Gram; kalk eller mergel tilføres om nødvendigt snarest.
8. Hegn og hække forefindes.
9. Til plantningens vedligeholdelse antager det stedlige udvalg en dertil egnet mand.
10. Iøvrigt anlægges og drives plantningen i overensstemmelse med reglerne for sådanne plantninger.

Således vedtaget på mødet i Hammerum den 6. februar 1922.

Spjald

Brejning m. fl. sognes landboforening opret-

tede i 1922 en iagttagelsesplantning i *Spjald* på et areal tilhørende gårdejer K. Snogdal. *Spjald* ligger i Bregning sogn i Ringkøbing amt. Plantningen lå ved hoved A 11, 10 km n. f. Skjern, den havde et areal på 3000 m² og var sammen med Vraa den mindste af samtlige plantninger. Jorden mager sandmuld, der tilførtes mergel før plantningen. Der var nødtørftigt læ af bjergfyrplantning. Forholdene var barske, men karakteristiske for dele af Ringkøbing amt. Der plantedes 25 æblesorter med hver 4 træer, alle på vildstamme, afstanden var 5 × 5 m.

Plantningen blev passet med omhu af gartner Mikael Mikkelsen, *Spjald*. Det var en »mager« plantning, som kun med besvær kunne opretholdes tiden ud. Om plantningen i *Spjald* har forf. af nærværende aflagt beretning i bladet »Haven« 1943. Her er et uddrag af denne beretning. Opgørelsen gælder for de 17 første år 1925–41, der angives frugtmængder i kg pr. træ (afrundede tal) i gennemsnit for alle årene. For de fleste sorter er der tale om 4 træer, for nogle kun 3. Materialet er altså meget spinkelt, men så godt, som det dengang var til rådighed. Sorterne er opført i rækkefølge efter frugthøstens størrelse: Keswick Codlin 13 (mindre end 1 kg pr. år), Frogmore 12, Mølleskov 10, Filippa 8, Belle Boskoop 7, Skovfoged 7, Rød Ananas 7, Transparente blanche 7, Pederstrup 6, Cox's Pomona 5,5, Tyrrestrup 5, Charlamowsky 4, Maglemer 2,5, Venus 2 og Hawthornden 1,4. – Man sammenligner hermed udbyttestallene for Ryslinge. Der blev huller i bestanden og omplantning fandt sted. De tilsvarende tal for disse sorter med 3–4 træer af hver og 13 år: Glasæble 26, Bramley 18, Grænseæble 10, Boiken 7,5, Bøghs Citronæble 5, Oudrupgaard 4, Ildrød Pigeon 3,5 og Husmoder 2. Som det ses, har de tre første sorter i hver gruppe været de andre overlegne, de er alle nærmest madæbler. Af spiseæble fremhæves Filippa, Rød Ananas, Transparente blanche og Cox's Pomona. – Glasæble (G fra Mors) er en baltisk sort, der har været meget dyrket i Vestjylland; den kan let formeres ved aflægning. Frugten er af middelstørrelse,

noget kantet, lysegul med lidt rødt, moden i august, syrligt spise- og madæble. Grænseæble skal stamme fra egnen n. f. Kongeåen, det er beskrevet af C. Matthiesen i »Dansk Frugt«. Frugten ligner Glasæble, men modner lidt senere, den blæser let ned, en uheldig egenskab, den har tilfælles med Filippa, Skovfoged m.fl. – Mellem de ovenfor nævnte sorter vil man kunne finde et passende antal sorter egnet til dyrkning på lokaliteter af den art, der her er tale om. Under sådanne forhold er det håbløst at plante Cox's Orange, Graasten, Golden Delicious og andre stærkt krævende sorter. De meget lave frugtudbytter skyldes, at træerne var små, at de var medtagne af vind og vejr og at de ingenlunde bar nævneværdigt med frugt hvert år.

Af tilsynets notater disse: I 1930 var de fleste sorter i god udvikling med undtagelse af Charlamowsky, Pomona, Hawthornden, Ildrød Pigeon og Cox's Orange, der alle var mere eller mindre toptørre. C.O.-træerne gik efterhånden helt ud. 1943: Der synes at være for høj jordreaktion (7–8). De strenge frostvintre var hårde ved plantningen. Tørke satte ind og skadede navnlig de svagt voksende træer. I vanskelige år var frugten lille. Stærke luseangreb noteredes, Regnskabet for årene 1922–41 udviser en samlet driftsudgift på 5.358 kr. og en indtægt ved salg af frugt på 2.493 kr. Statstilskuddet har ialt udgjort ca. 1.482 kr. Havde jorden i plantningen været tilført staldgødning og været dyrket med mulddannende dækafgrøder, var resultatet sikkert blevet bedre.

Plovslund

Slaugs herreds Landboforening og Husmandsforening fik alligevel en iagttagelsesplantning, nemlig i Plovslund i Greve sogn nær Billund og i Grindsteds omegn. Plantningen blev i 1938 anlagt hos gårdejer Chr. Hansen. Arealet var 0,7 ha stort og med god lermuld. Der var udmærket læ af nåletræsplantninger. Der plantedes æbler, pærer og blommer. I 1947 er noteret: Ideen synes på denne egn at smitte,

idet flere jordbrugere nu planter frugttræer. Ejeren af plantningen har selv en lille erhvervsplantning. 1948: Sparsomt med frugt, tørkeskade, frostringe på frugter af Bramley. 1949: Ser godt ud. Sprøjtningen udføres af en gartner med motorsprøjte; der var en del skurv og megen sprøjteskade. 1951: Kræft på Graasten. Træerne bliver efterhånden store, men de ser noget tynde ud. 1952: Frostskade på den sparsomme høst af frugt. Stedet er udsat for nattefrost, der kom her efter afblomstringen. 1953: Plantningen er gået tilbage, den synes at være vanskelig at holde i god form. Mest frugt på Early Victoria og Guldspir (Golden Spire). 1954: Har rettet sig betydeligt, nu god tilvækst og god løvfarve. 1955: Nogle træer er blevet store, andre mistrives. Jorden under træerne blev hele tiden renholdt. En del æbletræer blev podet om.

For plantningen i Plovslund foreligger der en oversigt over frugtudbyttet, her gengivet i forholdstal for det angivne antal bærear.

Æbler

	Udbytte	Antal år
Pederstrup	100	8
Belle de Boskoop	80	6
Ingrid Marie	76	8
Early Victoria	76	8
Sønderskov	69	6
Allington	67	6
Rød Ananas	59	6
Bramley	53	7
Boiken	44	7
Cox's Orange	32	6
Cox's Pomona	28	7
Transparente blanche	28	9
Venus	23	8
Ildrød Pigeon	19	4
Andersens Citronæble	17	5
Filippa	16	4
Graasten	6	3

Pærer

	Udbytte	Antal år
Williams	100	5
Nouveau Poiteau	70	7
Grev Moltke	50	6
Colorée	45	5

	Blommer	
	Udbytte	Antal år
Victoria	100	5
Rivers e. Prolific	99	6
Gul Abrikosbl.	35	4
Italiensk Sveske	21	4
Oullins	12	4

Alle træer af pæresorten Charneu døde i 1941, og blommesorterne blev alle mere eller mindre skadet.

Forholdene i Plovslund svarer til et stort område af Midtjylland med opdyrkede hedejorder og nåletræsplantninger. I disse egne kan der udmærket dyrkes frugt, selv om der må reges med en stærk vind og fare for nattefrost. Et mindre heldigt sortvalg kan ændres ved ompodning. Forskellen i jordens frugtbarhed mellem Spjald og Plavslund fremgik tydeligt af læplanternes art og trivsel: I Spjald lave, krogede bjergfyg og i Plovslund høje, slanke graner.

Nørre Nebel

Nørre Nebel Landboforening og egnens husmandsforeninger anlagde i 1928 en iagttagelsesplantning hos Jørgen Damgaard i Præstby lige øst for Nørre Nebel stationsby. Arealet var på 0,8 ha med let sandmuld med lerblandet sandunderlag, reaktionen var 7. Afstanden til Vesterhavet var ca. 8 km. Læet var plantet i 1922 og bestod af løvtræer; ved frugttræernes plantning var det 3 m højt — der havde været forevisningshave på stedet. Læbæltet mod vest havde 6 rækker med en samlet bredde af 10 m, mod nord, øst og syd var læet svagere. Konsulent *Martin Sørensen* har i »Haven« for 1939 afgivet en beretning om plantningen i seksåret 1932–37. Plantningen var delt ved en lærække i nord-sydretning. Om læbehovet skriver konsulenten, at læet i plantningen lagde beslag på 60 pct. af det samlede areal; ved omregning til hektarstørrelse ville læet udgøre 40 pct., og selv med en arealstørrelse på 10 ha ville læet lægge beslag på 15–20 pct. af det samlede areal under tilsvarende forhold. — Dette må erindres, når så udsatte plantningers økonomi gøres op. Der plantedes æble-, pære-

og blommetræer med en afstand af $5 \times 4,5$ m. Plantningen omfattedes med megen interesse af Jørgen Damgaard og hans hustru; de fleste af opnoteringerne er foretaget af baneformand Hans Lauridsen. Der var her tale ikke alene om vejning af frugten, men også om antal blomster og blomstringstiden, plukkeda-toer, frugtens modning, procent nedfaldsfrugt og notering af frugten i 3 størrelser. Om denne interessante og meget vellykkede plantning har tilsynet gennemgående kun haft ros tilovers. Sortimentet i plantningen vil fremgå af nedenstående, for samlet kiloudbytte i de 6 år udtrykt i forholdstal. Der var 4 træer af hver sort.

Æbler

Pederstrup	100
Keswick Codlin	75
Venus	52
Purpurød Cousinot	51
Casseler	50
Sävstaholm	48
Glasæble	48
Skovfoged	43
Charlamowsky	38
Bismarck	35
Bramley	33
Tyrrestrup	32
Cox's Pomona	30
Rød Ananas	30
Maglemer	29
Boiken	28
Filippa	28
Lanes Prince Albert (k. 3 bærear) ..	27
Frogmore	24
Belle de Boskoop	22

Pærer

Grev Moltke	100
Juli Dekan	93
Tongre	66
Colorée de Juillet	52
Borups pære	38
Herrepære	34
Dobbelt Philip	27

Blommer

Victoria	100
Italiensk Sveske	67
Gul Abrikosblomme	51

Om svingningerne i udbytte og priser giver nedenstående tal fra samtlige æbletræer oplysning.

	Samlet udbytte i kg	Frugtpris i øre pr. kg
1932.....	70	
1933.....	496	30
1934.....	851	35
1935.....	425	50
1936.....	2698	40
1937.....	1268	50

Al frugten er solgt i stationsbyen og dens omegn. Som det ses, svinger frugtudbyttet stærkt fra år til år, medens frugtprisen er mere konstant. Der er sprøjtet både vinter og sommer. Skurv og bladlus har gjort skade. Der må gøres opmærksom på, at pasningen af plantninger, hvor læet udgør en så stor procentdel af arealet må ske med megen sagkundskab, så det nødvendige læ bevares, uden at frugttræerne lider unødigt skade. Læforholdene i Vestjylland er nu langt gunstigere end tidligere takket være Hedeselskabets virksomhed. – Naturligvis kan en opgørelse baseret på unge træer gennem 6 år ikke være endegyldig. I årenes løb vil der ske forskydninger sorterne imellem. Kraftig voksende og sentbærende sorter som Bramley og Boskoop vil ikke komme til deres ret ved en sådan opgørelse.

I de fleste iagttagelsesplantninger og i alle de jyske indgik æblesorten Bramley. Denne engelske sort, fremkommet i 1876, kom over Frankrig til Vestjylland, hjemført af plantør Rømhild, Varde. Det viste sig, at sorten her udviklede sig til meget store træer, der stod godt for vinden, hvorfor den fandt vej til mange haver. Man havde intet navn til sorten, men kaldte den Vardeæble. Stationsforstander Müller, Varde, var en ivrig fortaler for sorten, der er et vinter-madæble.

En anden almindelig æblesort i Jylland var længe Early Victoria, der kom frem i England i 1899, hvorfra den blev indført til Danmark. Dette meget nøjsomme, men ikke særlig værdifulde sommeræble, vandt hurtigt frem i de mindre gode frugtegne. Den havde en ivrig

fortaler i farvefabrikant Th. Hansen, Varde; han lavede en hedeplantning af dem med en lav rundformet læskærm om hvert træ.

Ovtrup

Ribe amts vestre Landboforeninger anlagde i efteråret 1949 en iagttagelsesplantning i Ovtrup nord for Varde hos gårdejer Svend Mortensen i Torbøl nord for byen. Plantningen lå umiddelbart op til vejen Varde-Nørre Nebel. Arealet var på 0,5 ha. Det tilstedeværende læ forstærkedes ved plantning af lærækker af rødel, der skulle holdes klippet på siderne og senere helt fjernes. Efter udseende og mellemkulturerne trivsel, måtte man formode, at jorden var ensartet, men det viste sig, at frugttræerne trivedes forskelligt, f.eks. fik Cox's Orange-træerne brune rødder. Der plantedes 40 sorter af de 4 frugttræarer, ialt 160 træer med en afstand af 6×5 m. Af tilsynets notater for 1951: Vokser godt, men arealet synes at være for fugtigt. Billedet ændrede sig iøvrigt fra år til år. 1953: Blommetræerne trives ikke godt, bedst var Victoria, Oullins og Gul Abrikos. I 1954: Ringe tilvækst. 1955: Frostskaide på træerne, især Charneu, mindre på Pierre Corneille. Plantningen blev nedlagt i 1957, og året efter blev træerne ryddet.

I det store flertal af iagttagelsesplantningerne var *æbletræet* den dominerende eller eneste frugtart. Efterhånden som landet blev nogenlunde dækket med æbleplantninger eller blandede plantninger, opstod der ønsker om anlæg af specialplantninger. Det var også her Maribo amt, der gik i spidsen. De samv. Foreninger til Frugtavlens Fremme i Maribo amt vedtog i 1930 en omfattende plan om anlæg af nye plantninger. Man tænkte sig 2 plantninger af de 6 mest rentable æblesorter for regnskabsmæssigt at undersøge deres rentabilitet. Denne udprægede erhvervsmæssige opgave faldt uden for formålet med de lokale iagttagelsesplantninger og kunne derfor ikke opnå statens anerkendelse. Det samme kom til at gælde for 2 planlagte tætplantninger ($4\frac{1}{2} \times 3$ m) af tidligt- og rigtbærende æblesorter, hvor velmotiveret ønsket end var. Endvidere ønskede man

anlagt en plantning til afprøvning af en række lokalsorter af æble, til dels fundne af konsulent Fr. Køster. Listen omfattede 101 sorter, de fleste med lokale navne eller uden navn. De efternævnte sorter er beskrevet i »Dansk Frugt«: Guldæble, Soesmanke, Sædingæble, Sophieæble, Marrebækæble. Ingen af disse sorter har fået nogen betydning. Der projekteredes også med anlæg af 2 plantninger af hver af arterne pære, blomme og kirsebær.

Pærer

Stokkemark

I 1932 anlagde Fællesudvalget for Frugtavlens Fremme i Maribo amt en iagttagelsesplantning af pæresorter hos gårdejer Wæver i *Stokkemark* på Lolland. Arealet, der lå i tilslutning til gårdens have, var på 0,7 ha. Jorden var frugtbar lermuld. Ejeren havde ialt 2 ha med frugttræer. Der plantedes 20 sorter med 10 træer af hver sort. Grundstammerne var V = vildstamme og D = dværgstamme, dvs. kvæde. C. A. Ibsen skrev om grundstammer til pærer, at Dansk Planteskoleforening omkring 1915 nedsatte et udvalg, der skulle samle erfaringer i spørgsmålet: Vildstamme kontra dværgstamme for de enkelte sorter. Man fik herved bekræftet den gamle erfaring, at Bergamotter, Giffard og Eyewood ikke trives godt på kvæde, medens Comice og Clara Frijs vokser bedst på denne grundstamme. Forholdet er dog ikke så absolut et enten eller, f.eks. trives Grev Moltke på begge grundstammetyper, men dog ofte mindre godt på kvæde. For sorter af denne kategori kan man, hvis man vil dyrke dem som dværgtræer, med godt resultat bruge dobbeltpodning ved at pøde f.eks. Clara Frijs på kvæde og så toppøde disse træer med den ønskede sort.

I Stokkemark plantedes nedennævnte sorter:

Alvildapære	V+D
Bonne Louise	V
Charneu	V+D
Clara Frijs	D
Clapps Favorite	V
Colorée de Juillet	V
Comice	D

Cenference	V+D
Conseiller de la Cour	V+D
Dobbelt Philip	V
Eyewood	V
Giffard	V
Grev Moltke	V
Graapære	V
Herrepære	V+D
Josephine de Malines	V+D
Nouveau Poiteau	V
Pierre Corneille	V+D
Roosevelt	V+D
Vinternelis fra Kippinge	V+D

Om sorterne skal bemærkes følgende: Avildapære skal stamme fra haven ved herregården Bækkeskov på Sjælland. Graapære er opført under tillægsbetegnelsen »tidlig bærende fra Hans Knudsen«—sorten er sentbærende på vildstamme, hvorfor man har set sig om efter mulige varianter med tidligt indtrædende frugtbarhed, og en sådan mente Hans Knudsen at have fundet. Hvor meget eller hvor lidt, der nu var om dette, så fører planteskolerne ikke en sådan tidligbærende Graapære; sorten plantes i det hele taget ikke meget nu til dags. Vinternelis fra Kippinge var ikke sorten Nelis, men Liegel.

Plantningen i Stokkemark, der var velpas- set, blev meget vellykket. Pierre Corneille hævdede sig godt; den er nu en vigtig sort i landets »pæreegne«. Tilsynet noterede i 1938: Alvildapære trives godt. 1945: Ringe skade af de strenge vintre. Træerne er nu høje, der sprøjtes med motorsprøjte fra Rennergaarden, hvortil den avlede frugt leveres. Roosevelt og Comice har båret for lidt. Nogle træer lider under klorose, som søges helbredet ved sprøjtning med jernvitrol og mangan. 1949: God er Giffard og Clapps m.fl. Josephine bærer kun lidt.

Killerup

En anden pæreplantning blev anlagt hos stats- husmand Henrik Nielsen, »Eremitagen«, *Killerup* i Taars sogn n.f. Sakskøbing i 1949. Arealet var noget fugtigt og uensartet. Det varede noget, inden denne plantning kom i

orden, og god var den endnu ikke ved nedlæggelsen i 1957. Plantningen var måske for lille en enhed i den iøvrigt forskelligartede bedrift. Notat fra 1953: Pæretræerne er nu i god vækst. Et hjørne af plantningen er taget ind til løbegård for høns. Mellemkulturerne var roer og jordbær; de sidste lykkes særlig godt og modner tidligt. 1956: Kun lidt frugt, ÷ 2° i blomstringstiden. Pæretræerne ser ikke lovende ud.

Troense

I Svendborg amt fik Fællesudvalget for Frugtavl i 1929 anlagt en kombineret pære- og blommeplantning hos de tre brødre, gartnerne Falentiner i *Troense* på Taasinge. Arealet var på 1,6 ha og særdeles velegnet for frugtavl. På Taasinge er der mange tilsvarende lokaliteter; øen har som bekendt fra gammel tid været kendt for sin ypperlige frugtavl. – Her omtales pæreplantningen, der optog halvdelen af arealet og omfattede 159 træer. Plantningen fandt sted i efteråret 1929. Tørke den følgende sommer var ugunstig for træernes vækst. Arealet lå højt oppe over byen, et hjørne var noget fugtigt. »Dyr« (hjørte) fra Valdemars Slots skove lavede nogen ravage. 1931: Masser af gul okseøje i nabolaget tyder på, at jorden er kalktrængende. Mellemkultur af køkkenurter. 1933: Jorden er nu drænet og tilført kalk. Pæretræerne vokser særdeles godt. Der anvendes motorsprøjte. 1939: I nogle år overvældende med fin frugt på de pragtfulde træer. Familieforhold greb forstyrrende ind, og plantningen kom en overgang til at se mindre godt ud. 1947: Nogen frostskaide, især på træer podet på kvæde og på sorten *Comice*. Kvæde C gav de mindst hårdføre træer.

I nogle af iagttagelsesplantningerne i Jylland blev der foruden æbletræer også plantet pæretræer. Om disse er der allerede foran gjort nogle spredte bemærkninger, her nogle supplerende oplysninger. I Klosterhedes lette sandjord voksede pæretræerne bedre end æbletræerne. I Lundby trivedes pærerne godt, især var Conference god, Clara Frijs klarede sig

mindre godt. I Krejbjerg voksede pæretræerne godt, det samme var tilfældet i Struer og Troelstrup. I Døby var der i 1948 en fin avl af *Comice* m.fl. sorter. I Nybøl trivedes pæretræerne særdeles godt. Den tidligmodne Borups pære podedes om med *Laxtons early Market* og *Pierre Corneille*. I Skærvad avlede man »masser af pærer«. Det samme var tilfældet i Klejs. I regnrige somre kunne der være mange revnede og skurvede pærer. Vildstamme-træer af pære kan blive meget høje og besværlige med hensyn til sprøjtning og frugtplukning. Man var endnu knapt nok kommet ind på at kappe toppen af sådanne træer.

Tolne

Havebrugsudvalget i Hjørring amt anlagde i 1947 en iagttagelsesplantning af pæresorter i *Tolne* mellem Sindal og Frederikshavn på et areal tilhørende A/S Tolne Skov. Arealet, der stilledes til rådighed for formålet i en periode af 20 år, var ca. 1,5 ha. Plantagen og træerne ejes i denne periode af Hjørring amts landøkonomiske Selskab og amtets husmandskreds. Inde i den store nåletræsplantning findes der åbne arealer med let sandjord. Kan man her finde lokaliteter, som ikke er udsat for nattefrost, kan de ikke alene anvendes til pæredyrkning; men måske også til så stærkt varme-krævende frugter som fersken og abrikos, der vanskeligt kan trives som fritstående træer her i landet. – Til pæreplantningen blev benyttet et mod syd skrånende areal med sandmuld af ikke helt fin kvalitet, nogle steder med al under. Modsat pæreplantningen og med hældning mod nord lod aktiselskabet anlægge en æbleplantage. Mod vest var der et 3 m højt læbælte af sitkagran og hvidgran. På grund af arealets store bredde i øst-vestretning blev der i nord-sydretning plantet lærækker af poppel og sitkagran, men alligevel kneb det noget med læet i den østlige, lave del af arealet. Omkring det hele var der højt hegn og en tjørnehæk. Der plantedes 574 pæretræer i 28 sorter. Sorterne var:

Alvildapære	Giffard
Amanlis	Grev Moltke
André Desportes	Graapære
Bonne Louise	Herrepære
Charneu	Høst Bergamot
Clapps Favorite	Jules Guyot
Clara Frijs	Junkerpære
Colorée de Juillet	Laxtons early Market
Comice	Laxtons Superb
Congres	Nouveau Poiteau
Conference	Précoce de Trévoux
Conseiller de la Cour	Soldat Laboureur
Dobbelt Philip	Tongre
Eyewood	Williams

Junkerpære fra Barritskov sættes af C. Matthiesen lig Gulgraa Rosenpære, der er en udenlandsk sort. I Tolne var den rigtbærende og modnedes ca. 1. september. Alle træerne var dværgtræer podet på kvæde. Mange sorter havde Clara Frijs som mellemstamme. Under træerne dyrkedes for det meste lupin, der lagdes ind under træerne eller bragtes ned i jorden til gavn for dennes muld- og kvælstofindhold. I 1953 er noteret: Træerne vokser godt, meget angreb af mideskurv. Ved vind og vand er der sket nogen jordflytning. 1955: Sidste besøg: Mange pærer, meget interessant og værdifuld plantning. Efter dens officielle nedlæggelse i 1957 blev den heldigvis opretholdt under tilsyn af konsulenterne *Frode Olesen* og *Bodil Kielsen*. Frk. Kielsen har været så god at give nogle oplysninger om plantningen. En grafisk oversigt viser, at frugtudbyttet for samtlige sorter har varieret meget i årene 1954-67. Det førstnævnte år blev der avlet 500 kg frugt, 1958 lå højest med 13-14.000 kg, næstbedst var 1960 med 10.500 kg, 1967 var et dårligt pærear med ca. 2.500 kg, og 1966 var ikke bedre, men ellers er der typisk hvertandet års bæring. Dette afspejler sig også meget tydeligt i regnskabet. I 6 år har der hvert år været underskud på indtil 1.000 kr. 1963 var det bedste år med et overskud på ca. 2.200 kr. I overskudsårene har det laveste overskud været 800 kr.

Den erhvervsmæssige pæredyrkning finder sted i landets sydlige egne, men der kan altså også avles pærer i det nordlige Vendsyssel.

Blommer

Iagttagelsesplantninger af blommesorter pasede ikke godt ind i programmet. En forudsætning for at få en årlig høst og store gode frugter, er i år med for stor frugtsætning en radikal udtynding af de mange frugter. Ydermere må blommer plukkes ad flere indtil mange gange, hvormed følger tilsvarende antal vejninger. Der blev da også kun anlagt én speciel plantning af blomme, og den mislykkedes. – Forsøg med blommesorter hører hjemme på forsøgsstationerne, hvor de da også bliver foretaget.

Horreby

Frugtudvalget i Maribo amt fik i 1931 anerkendt en plan til en iagttagelsesplantning af blommesorter hos gårdejer Skytte i *Horreby* på Falster. Der plantedes 25 sorter, deriblandt 5 sveskesorter og 7 Reine Claudesorter. Afstanden var 6 × 4 m. Stedet var noget vindudsat og jorden var leret. Træerne kom i nogenlunde god vækst og alt tegnede godt, men der kom snart genvordigheder: Angreb af bladlus, haglskade m.m. Værst var dog angreb af bakteriekræft, og det var dette angreb, der ødelagde plantningen, så den måtte opgives efter få års forløb. Grundstammerne var myrobalan og Sankt Julien. Til at begynde med så det ud til, at angrebet var værst på myrobalan.

Sortimentet i Horreby var følgende:

Almindelig Sveske	Hackmann
Experimentalfältets Sveske	Jefferson
Italiensk »	Kirke
Wangenheim »	Kongeblokke
Althans Reine Claude	Monarch
Early Transparente »	Prince Englebort
Grøn »	Rivers early Prolific
Juli »	Späths Früheste
Mac Laughlin »	Sultan
Oullins »	Tragedie
Sort »	Washington
Czar	Victoria
Gul Abrikosblomme	Wilhelmine Späth

Om sortimentet nogle bemærkninger: Almindelig Sveske, der også kaldes Tysk Sveske, var tidligere alm. dyrket i Danmarks sydlige egne. Den formeredes ved rodkud og frø og fremkom i varianter. Disse er aldrig blevet nærmere sammenlignet her i landet, og sagen har nu mindre interesse, da Alm. Sv. er trådt hel i baggrunden til fordel for Italiensk Sveske. Grøn eller Alm. Reine Claude, der tidligere var yderst almindelig i haverne, formeredes på samme måde som nævnt for Alm. Sveske og varierede noget. Heller ikke denne sag er blevet undersøgt, men fortjener at blive det, da sorten er en vigtig konservesblomme og ikke altid en god bærer. Den på Falster plantede Grøn R. Cl. havde tillægsbetegnelsen »fra Hans Knudsen«.

Troense

I Svendborg amt var der en blommeplantning hos gartnerne Falentin i *Troense* på Taasinge ved siden af den foran omtalte pæreplantning. Der var her plantet 192 blommetræer i et stort sortiment. Plantningen blev vellykket; og i gode år var man ved at »drukne« i blommer. Plantningen fandt sted i efteråret 1929. Tørke i den følgende sommer slog nogle af træerne ihjel. I 1931 er noteret, at der er forskellige mellemkulturer. Early Transparente Reine Claude fuld af frugt. 1932: Ser ret godt ud. 1933: Jorden er nu drænet og tilført kalk. Mange frugter på sveskesorterne Experimentalfältet og Wangenheim. 1934: Masser af blommer, burde have været tyndet. 1936: Træerne er nu store og velplejede. Her er de to Riversorter: Prolific og Favorite; ejeren synes bedst om den sidste. 1938: Er nu i fin stand. 1949: For mange frugter på Czar m.fl. sorter. Frostskade på Experimentalfältet, sølvglans i nogle træer. Det viste sig efterhånden, at nogle af de plantede sorter ikke svarede til navnet.

Fuglsig

En anden plantning af blommer fandtes i *Fuglsig*. Jorden var her velegnet for blommer, idet den var fugtig og frugtbar, men uheldigvis også noget kold. Det gik da også galt; thi i

1947 måtte konstateres, at 50 pct. af træerne var døde som følge af frostskaide.

Adskillige af iagttagelsesplantningerne var alsidige, idet de indeholdt æble-, pære- og blommetræer. Her nogle notater om enkelte blommesorter i nogle af disse plantninger: Lundby: Kirke var god her som andre steder, hvor forholdene var gode. Klejs: Her døde blommetræerne af bakteriekræft, og det samme var tilfældet i Tørring. I Ryslinge var der angreb af blommerust. Troelstrup: Her, som også ander steder knækkede nogle blommetræer under for stor frugt vægt. I Billund trivedes blommerne ikke godt og da navnlig ikke Italiensk Sveske. Den var derimod fin under de gode forhold i Nybøl, og her var også den svagelige Experimentalfältet god. Bedst af alle klarede Victoria sig, den og den ligeledes selvfructile Czar var god alle vegne. Gul Abrikosblomme var man navnlig glad for i Jylland. Oullins klarede sig også godt, selv om den ikke var lige frugtbar overalt.

Hvor man ikke kan dyrke storfrugtede blommer på tilfredsstillende måde, kan man plante myrobalan, der sjældent slår fejl, hvis der ikke kommer frost i blomstringstiden. I de af Niels Gram anlagte plantninger var der et sortiment af *myrobalan* (kirsebærblomme) også kaldet Mirabeller. I Nybøl er noteret: God er Extra early Cherry med store, tidligtmodne frugter. Kurvfylde, der også har røde frugter, bærer for lidt. Carlsen Skiødt med glinsende rødlige frugter bærer godt, men er sildig. Meget dyrket er nu Magda Jensen, der er tidlig og har røde frugter. Af gulfrugtede dyrkes Lille gul m.fl. De nævnte navnesorter af myrobalan er selvsterile i modsætning til den blandede bestand af frøplanter, der findes overalt i landet i hegn og læbælter. – Af de såkaldte japanske blommer var der ingen plantet i iagttagelsesplantningerne.

Kirsebær

Kirsebærarter, især af sødkirsebær egner sig endnu mindre end blommesorter til lokale forsøg. Foruden den besværlige plukning med tilhørende vejninger kommer den meget van-

skelige beskyttelse mod fugleangreb på frugterne. Der blev da også kun anlagt en jagttagelsesplantning af kirsebær. Den blev anlagt i 1931 af det førnævnte fællesudvalg i Mariibo amt hos statshusmand Marius Madsen i Karleby på Falster.

Karleby

Arealet var på 0,5 ha, skrånende mod syd og i læ af ejendommens have, men dog noget vindudsat. Jorden, der var kalkholdig, blev drænet. Sortimentet var følgende:

Sødkirsebær:

Alm. Bruskkirsebær	Knights tidlige
Annonay	Kunze (Flamentiner)
Belle de Septembre	Napoleon
Dønissens gule	Majkirsebær
Elton	Olhio Beauty
Frogmore	Ravformet Brusk
Fromms	(Østedgaard)
Frùheste der Mark	Rivers Early
Frùhe von Kaiserstuhl	Sort Spansk
Hedelfinger	Wellington
Hvid Spansk	Werders tidlige
Kassin	Werders bedste

Surkirsebær:

Brysseler brune	Ostheimer
Dobbelt Glaskirsebær	Skyggemorel
Excellenz von Hindenburg	Van der Nat
Minister von Podbielsky	Montmoren

Kirsebærtræer fordrer temmelig stor afstand. For at udnytte pladsen plantedes der i Karleby som mellemkultur dværgæbletræer i 7 sorter. Sødkirsebærtræer kræver særlige dyrkningsforhold for at lykkes godt. I Karleby var forholdene gunstige, på forhånd konstateret derigennem, at træer af sødkirsebær trivedes godt i ejendommens privathave. Plantningen blev da også vellykket, men vanskeligheder udeblev dog ikke. Allerede i 1933 konstateredes det, at nogle træer var gået ud som følge af angreb af gummiflåd (bakteriekræft). Desuden slemme angreb af sorte bladlus. 1936: Træerne trives godt og er sunde. Surkirsebærerne har større kroner end sødkirsebærerne.

1938: Træerne er nu store og smukke; har båret godt, og frugten er solgt til gode priser. 1945: Nu hvidkløver og græs permanent under træerne. Disse tog nogen skade i de strenge vintre. Fromms og Alm. Bruskkirsebær har båret særlig godt. I 1949: En del træer er bortdøde i årenes løb. Ejeren angav, at kirsebærerne havde betalt sig bedre end anden afgrøde på ejendommen. Denne var avlscenter for høns. Fjerkræet trivedes godt under frugttræerne.

I nogle af de andre jagttagelsesplantninger var der plantet kirsebærtræer, også af sødkirsebær. Her nogle notater desangående: Lundby: Sødkirsebærtræerne er pludseligt gået ud. Sorten Skyggemorel er god, Ostheimer derimod ikke. Stevnsbær var også god. – Identificeringen af kirsebærssorter kan være vanskelig. Samles der et større sortiment sammen fra flere sider, må man være forberedt på, at nogle sorter ikke svarer til navnet. De kan være forkert benævnt i planteskolen, og der kan finde fejleksepeditioner sted; som et godt eksempel på det sidste kan nævnes, at man i Klejs fik fuglekirsebær i stedet for Kørøs, der en tid blev opreklameret som kæmpekirsebær H. H. I Ryslinge var der plantet Stevnsbær af den type vinfirmaet Heering dyrker. I landets kirsebæregne: Stevns, Langeskov mellem Nyborg og Odense, sogne nord for Mariager fjord, sogne i Randers amt og sogne i Viborg amt, har der fra gammel tid været dyrket surkirsebær til stedligt forbrug og salg. Det drejer sig her om former, der står nær det vildtvoksende surkirsebær, som under fællesnavnet Brunkirsebær nærmere er omtalt i »Danmarks Frugtsorter« bd. 2, side 321. Konsulent Niels Gram fik i nogle østjydske jagttagelsesplantninger plantet nogle typer fra disse lokaliteter. Her gengives tilsynets notater fra plantningen i Skærvad: Her var plantet »Veddum«, »Thorsager« og »Løvskal«. Den sidstnævnte var den mest tiltalende og noget bedre end skyggemorel, der her var stærkt angrebet af monilia, der ikke hærgede Brunkirsebær ret meget. Desuden var Skyggemorels værdi nedsat gennem mutation til en værdiløs type. – Siden da har man ud-

sorteret normale Skyggemorel, og monilia kan bekæmpes. — Med hensyn til Løvskal er det gået sådan, at den i praksis ikke har kunnet konkurrere med de bedste typer af Stevnsbær. Sortimentet af surkirsebær er iøvrigt blevet beriget med den danske sort »Kelleris 16«, som nu er under stærk opformering.

Hassel

Statens forsøgsstationer Spangsbjerg og Hornum har foretaget forsøg med sorter af hassel, en opgave, der afgjort egner sig bedre for faste forsøgsstationer end for lokale iagttagelsesplantninger. Da der fra Fællesudvalget i Maribo amt fremsattes plan til anlæg af en nøddeplantning, overvejedes betimeligheden af en sådan plantning, men under hensyn til, at begge de nævnte forsøgsstationer ligger i den vestligste del af landet og til, at nøddedyrkning i Danmark fortrinsvis må finde sted i landets østlige dele, blev plantningen anerkendt til statstilskud. Plantningen blev i 1941 anlagt i *Nagelsti* i Toreby sogn på Lolland hos plantageejer Skafte, der havde store frugtplantager, tobaksdyrkning m.v. Der plantedes 21 sorter af hassel, som det voldte noget besvær at frem-

skaffe; ved en foretagen undersøgelse skønnedes de fleste sorter at være ægte. Kun få af dem er alm. dyrket. Cosford, der ofte dyrkes, blev her ryddet og erstattet med Fertile. Buskene voksede godt til, men de mange sorter og efterplantninger gav et uensartet udseende. Der avledes mange nødder, men ejeren angav i 1953, at plantningen gav underskud, og han ønskede den nedlagt. I 1957 skete dette, og nøddebuskene blev ryddet.

Frugtbuske

I henhold til reglerne kunne der også anlægges iagttagelsesplantninger af frugtbuske, men der blev ingen sådanne anlagt. Den vanskelige undersøgelse af værdien af frugtbuske-sorter bliver varetaget af statens havebrugsforsøgsstationer. I nogle jydskke iagttagelsesplantninger var der både frugtbuske og hassel, se under Klejs.

I 1957 besluttede Statens Planteavlsudvalg, at ordningen med de statsstøttede iagttagelsesplantninger skulle afvikles; og de 4 løbende kontrakter: Tolne, Torbøl, Killerup og Hurup ophævedes.